

Crkva i pastoralni centar sv. Ivana Pavla II

Matijević, Josip

Master's thesis / Diplomski rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:

University of Split, Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy / Sveučilište u Splitu, Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:123:039269>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-03**

Repository / Repozitorij:

[FCEAG Repository - Repository of the Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy, University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU		
FAKULTET GRAĐEVINARSTVA, ARHITEKTURE I GEODEZIJE		
JOSIP MATIJEVIĆ		
CRKVA I PASTORALNI CENTAR		
AKADEMSKA GODINA		2013./2014.
MENTOR- DARIO GABRIĆ, dipl. ing. arh.		

CRKVA I PASTORALNI CENTAR SV. IVANA PAVLA II.

Crkva i pastoralni centar sv. Ivana Pavla II.

SADRŽAJ:

- komentorski rad
- analiza referentnih primjera suvremene liturgijske arhitekture
- analiza lokacije
- tehnički nacrti
- 3D vizualizacije
- tehnički opis/ iskaz površina

Crkva i pastoralni centar sv. Ivana Pavla II.

KOMENTORSKI RAD

CRKVA XXI. STOLJEĆA- LITURGIJSKA ŽARIŠTA

Bog i čovjek

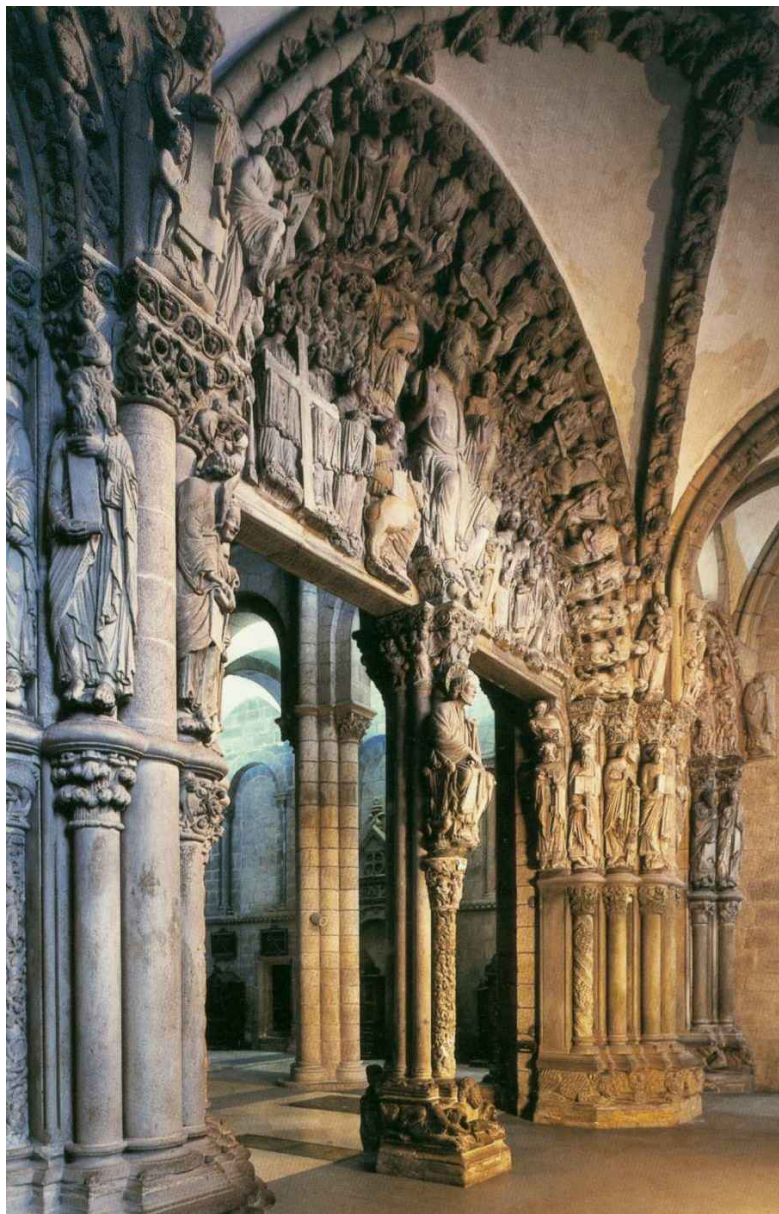
Razmišljajući, polazeći od općeg i konkretnog iskustva vjere, te vraćajući se fenomenološki na bit crkve-građevine došao sam do prispodobe iz Lukinog evanđelja o razmetnom sinu i milosrdnom ocu. »Došavši k sebi (razmetni sin), reče: 'Koliki najamnici oca moga imaju kruha napretek, a ja ovdje umirem od gladi! Ustat ću, poći svomu ocu i reći mu: 'Oče, sagriješih protiv Neba i pred tobom! Nisam više dostojan zvati se sinom tvojim. Primi me kao jednog od svojih najamnika.'«»Usta i pođe svom ocu. Dok je još bio daleko, njegov ga otac ugleda, ganu se, potrča, pade mu oko vrata i izljubi ga. A sin će mu: 'Oče! Sagriješih protiv Neba i pred tobom! Nisam više dostojan zvati se sinom tvojim.' A otac reče slugama: 'Brzo iznesite haljinu najljepšu i obucite ga! Stavite mu prsten na ruku i obuću na noge! Tele ugojeno dovedite i zakoljite pa da se pogostimo i provedimo jer sin mi ovaj bijaše mrtav i oživje, izgubljen bijaše i nađe se!' I stadoše se veseliti.« Gore navedeni tekst govori o cjelokupnoj biti ljudskog života, pa samim time i svrsi gradnje bogoslužnih prostora. Grešni sin 'dolazi k sebi' te se odlučuje vratiti ocu (Bogu). Događa se paradoks. Otac, svojevrsna oštećena strana u cijelom postupku, trči u susret svom odbjeglom sinu. Bog ide u susret čovjeku. U samom razmišljanju uvelike mi je pomogla Rembrandtova slika na istu temu. Na njoj onemoćali otac polaže ruke na svog sina povratnika. Neki povjesničari umjetnosti skloni su teoriji po kojoj je jedna ruka naslikana kao ženska, a druga kao muška što dokazuje dvostruku Božju ljubav- majčinsku i očinsku. Upravo su 'Očeve ruke' sa slike svrha i bit bogoslužnih prostora. One idu ususret čovjeku i društvu opterećenom vlastitim grijesima, promašajima i traumama. To su ruke Oca koji "ugleda (svoga sina), ganu se, potrča, pade mu oko vrata i izljubi ga". To je Otac koji svom propalom sinu stavlja prsten na ruku, odjeva ga, kolje ugojeno tele i radi gozbu. Međutim, čovjek kao slobodno i svjesno biće uvijek može birati biti kao stariji sin (na desnoj strani slike) koji rezervirano i prezrivo gleda na postupke svog brata i oca zatvarajući se u vlastitu samodovoljnost i vjeru u samoga sebe. Možda je to slika današnjeg društva. Slijedom toga razvidne su dvije stvari: riječi kardinala Stepinca kako je nakon Boga u središtu evanđelja čovjek te ganutljiv susret čovjekove grešnosti i Božjeg milosrđa koji se pretvara u radost.

Crkva kao Atrium Gentium

Papa Benedikt XVI. je u govoru prigodom božićnog čestitanja članovima rimske Kurije 2009. godine izrekao važnu misao i prijedlog: "Držim važnim iznad svega da osobe koje se smatraju agnosticima ili ateistima nama vjernicima moraju biti u srcu. Kada govorimo o novoj evangelizaciji možda se takve osobe plaše. Ne žele vidjeti same sebe kao objekt našeg poslanja, niti se odreći slobode mišljenja i volje. No pitanje o Bogu svejedno ostaje prisutno čak i za njih, iako možda ne mogu vjerovati u konkretno značenje Božje brige za nas. U Parizu sam govorio o traženju Boga kao temeljnom motivu iz kojega je rođeno zapadno monaštvo i, zajedno s njim, zapadnjačka kultura... Dolaze mi ovdje na um riječi koje Isus navodi iz proroka Izaije da bi hram trebao biti kuća molitve za sve narode. Mislio je na takozvano *predvorje naroda* (atrium gentium) kojega je ispraznio od nečasnih poslova da bi bio prostor slobodan za narode koji su u njemu htjeli moliti se jedinome Bogu, čak i ako nisu mogli sudjelovati u otajstvu za čiju službu je bila rezervirana unutrašnjost hrama. Prostor za molitvu za sve narode- mislilo se na osobe koje poznaju Boga, za tako reći samo iz daljine, koje su nezadovoljne svojim bogovima, obredima, mitovima, koje žele Čistoga i Velikoga, čak i ako Bog za njih ostane 'nepoznati bog' (Dj 17,23). Mislim da bi crkva danas trebala isto otvoriti svojevrсно 'predvorje naroda' gdje bi se ljudi mogli na neki način priključiti na Boga, a da ga ne poznaju prije negoli su našli pristup njegovom otajstvu čijem služenju je posvećen cijeli život Crkve. Dijalogu s religijama treba se pridodati nadasve dijalog s onima kojima je religija nepoznata, kojima je Bog nepoznat i koji, ipak, ne bi jednostavno htjeli ostati bez Boga, nego bi mu se htjeli približiti barem kao Nepoznatome."

Uzaludna je molitva za obraćenje ateista ako sami ne raščistimo sa sobom problem masovne pojave ateizma u kršćanskome kulturnome krugu. Uz molitvu treba raditi na promjeni našega mentaliteta, a jedina istinska kršćanska promjena mentaliteta dolazi iz evanđeoskog obraćenja. Treba se otvoriti poticajima Duha Svetoga da u najskorije vrijeme i ljudi koji stoje na rubovima društva mogu prepoznati u Crkvi atrium gentium- prostor zajedničkog traženja Boga. Sve ostalo treba prepustiti djelovanju Duha Svetoga. "Tražite stoga najprije Kraljevstvo i pravednost njegovu, a sve će vam se ostalo nadodati" (Mt 6, 33).

Porta fidei

Osobno držim da bi u našem kulturnom kontekstu bilo primjerenije govoriti o reevangelizaciji, a na tragu smisla izjave blaženog Ivana Pavla II. da "...posvuda, potom, postoji potreba za novim navještajem također onima koji su već kršteni... Mnogi kršćenici žive kao da Krist ne postoji: ponavljaju se geste i znakovi vjere, osobito u bogoslužnim činima, ali s njima ne ide ukorak stvarno prihvaćanje sadržaja vjere i vjerno prijanjanje uz Isusovu osobu. Veliku vjersku sigurnost kod mnogih je zamjenio neodređeni vjerski osjećaj lišen stvarne zauzeosti. Šire se različiti oblici agnosticizma i praktičkog ateizma, koji još više produljuju jaz između vjere i života. Na neke je djelovao duh imanentističkog humanizma, koji je doveo do slabljenja vjere i često, nažalost, do njezina potpunog uništenja. Susreće se vrsta sekularističkog tumačenja kršćanske vjere, koje ju nagrizi i uz koje je vezana duboka kriza savjesti i kršćanskog ćudoređa. Velike vrijednosti, koje su uvelike nadahnjivale europsku kulturu, odijeljenje su od evanđelja, izgubivši tako svoju najdublju dušu i utirući put brojnim zastranjenjima (Ivan Pavao II- Crkva u Europi)."

Benedikt XVI. u svojoj Porta fidei citira Djela Apostolska u kojima su Pavao i Barnaba oduševljeni jer "Bog i poganima otvori vrata vjere" (Dj 14, 27). Te riječi ostaju zadaća i opomena svim vjernicima. Benedikt XVI. pozivao nas je na cjelovitu obnovu vjere i obnovu cjelovitosti vjere. Razlog za to Papa vidi u tome što se "mnogi kršćani brinu za socijalne, kulturne i političke posljedice svojih obaveza, misleći i dalje na vjeru kao očitu pretpostavku zajedničkog življenja. Uistinu ta pretpostavka ne samo da više nije takva, nego je se često čak i negira. Dok je u prošlosti bilo moguće prepoznati jedinstveno kulturno tkivo, široko prihvaćeno u svom pozivanju na vjeru i na vrijednosti nadahnute vjerom, danas se čini da više nije tako u velikim područjima društva, zbog duboke krize vjere koja je dirnula mnoge osobe." (Benedikt XVI Porta fidei) Papa pritom misli na duboku krizu osobne vjere koja se dramatično odražava na eklezijalnu dimenziju vjere. Sve je više krštenika koji osobnu vjeru žive na rubovima Crkve, a sve su brojniji oni koji se udaljuju i preko granica Crkve. Za sredstva obnove vjere Papa predlaže na prvom mjestu slušanje Božje Riječi, usvajanje smjernica II Vatikanskog koncila, obnovu jedinstva osobnog čina vjere i sadržaja vjere kako to svjedoči vjera Crkve te proučavanje sadržaja vjere ili crkvenog nauka kako ga organski izlaže Katekizam Katoličke Crkve.

Euharistijsko slavlje kao najmjerodavnije

dogaćanje za određivanje rasporeda Bogoslužnog prostora

Liturgija i posebno euharistija vrhunac je djelatnosti Crkve i izvor njezine snage iz kojega se na nas izlijeva Božja milost i tako postiže naše posvećenje i proslava Boga (SC 10). Euharistijsko slavlje je, kao najbitniji i centralni bogoslužni čin, središte i centar, vrhunac i srce svega bogoslužja i kršćanskog života (OURM 1). Uloga bogoslužnog prostora je da omogući okupljenim vjernicima međusobni susret i susret s Bogom kroz liturgijska slavlja, posebno slaveći euharistiju. Stoga je razumljivo da upravo euharistijsko slavlje kao najbitniji bogoslužni čin, određuje raspored bogoslužnog prostora, da bi taj prostor omogućio vjernicima plodonosno aktivno sudjelovanje upravo u slavljenju euharistije.

Da bismo što bolje i cjelovitije obradili zadanu temu u nastavku će biti riječi o euharistiji kao o središnjem sakramentu i izvoru života Crkve, bit će jasno, na temelju crkvenih dokumenata, kako je euharistijsko slavlje vrhunac, centar, srce svega bogoslužja i kršćanskog života. Zatim ću pokušati opisati što želi biti i što jest crkva-građevina. Na temelju iznesenog u ova prva dva dijela bit će pokazana koja sve liturgijska žarišta, nakon II Vatikanskog koncila, treba smjestiti u bogoslužni prostor crkve-građevine i kako se ona uobičajeno raspoređuje u tom prostoru. Na kraju bih se osvrnuo o jednom do sada neuobičajenom načinu rasporeda liturgijskih žarišta, a koji već ima dosta zagovornika i ostvarenja diljem svijeta. To je centralno-osovinski razmještaj liturgijskih žarišta u bogoslužnom prostoru crkve-građevine.

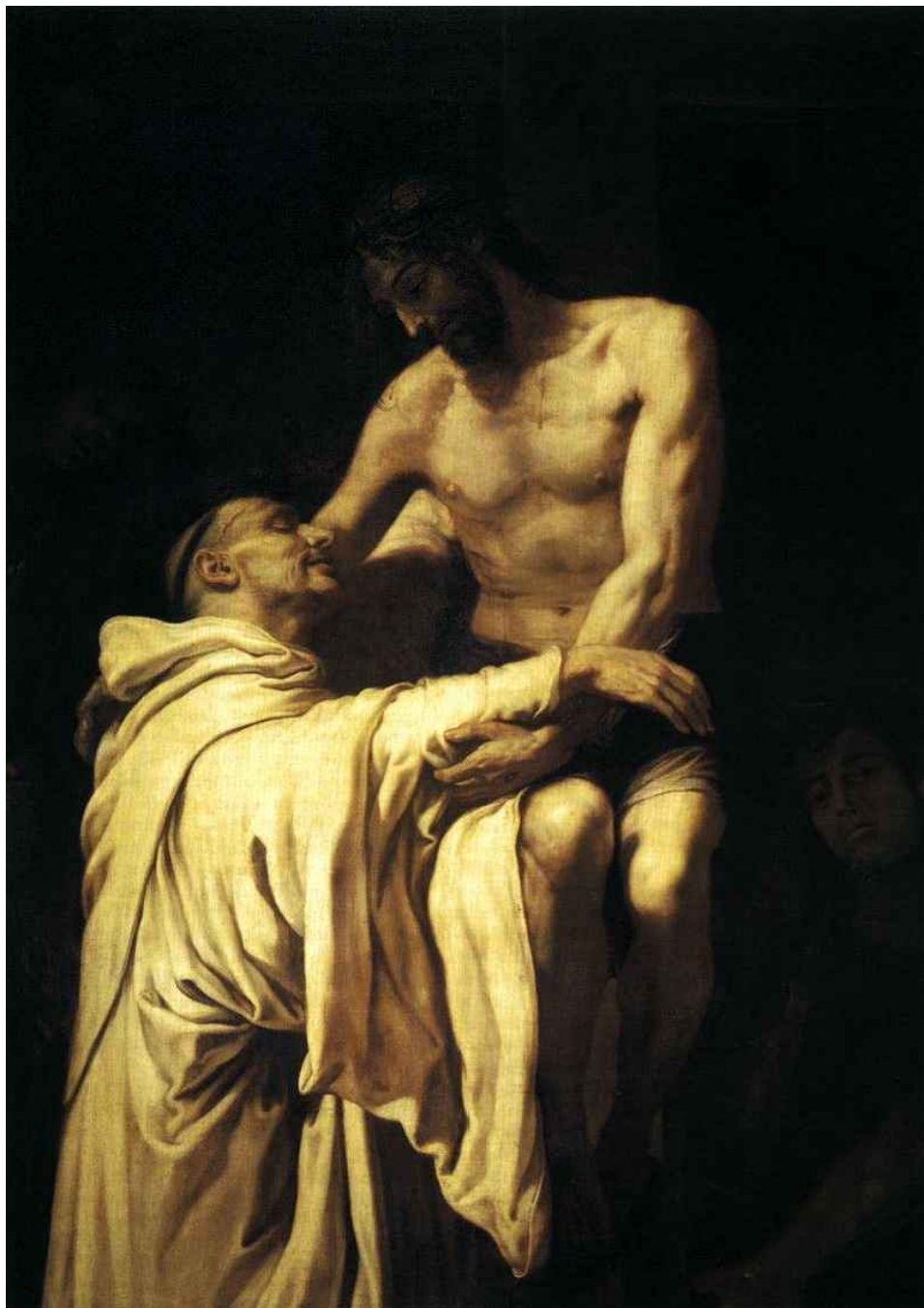
Euharistija

Mnogi crkveni dokumenti naglašavaju da je euharistija srce, centar i vrhunac i liturgije i kršćanskog života. Opća uredba Rimskog misala odmah na početku ističe: "Misno slavlje, kao djelo Krista i hijearhijski uređenog Božjeg naroda, središte je svega kršćanskog života, koliko za opću Crkvu toliko i za mjesnu, a tako i za vjernike pojedince. To je slavlje ujedno vrhunac djela kojim Bog posvećuje svijet u Kristu i štovanja koje ljudi iskazuju Ocu klanjajući mu se po Kristu, Božjem Sinu." (OURM 1)

Uputa Svete kongregacije obreda o štovanju euharistijskog misterija Eucharisticum mysterium na više mjesta govori o euharistijskom slavlju kao o središtu i vrhuncu: "Euharistijski je misterij uistinu središte sve liturgije, dapače svega kršćanskog života."(br. 1) "Euharistijska žrtva izvor je i vrhunac svega bogoslužja Crkve i i cjelokupnog kršćanskog života. U ovoj Žrtvi zahvale, zadovoljštine, prošnje i hvale, vjernici učestvuju u punoj mjeri kada ne samo zajedno sa svećenikom iz punine srca prikazuju Ocu svetu Žrtvu, a u njoj i same sebe, nego kad također istu Žrtvu primaju u sakramentu" (br 3). "Svetkovanje euharistije istinsko je središte cjelokupnog kršćanskog života, kako na razini sveopće Crkve tako i u njenim mjesnim zajednicama" (br 6). A enciklika Mysterium fidei ističe: "Budući da sveta liturgija zauzima prvo mjesto u životu Crkve, euharistijski misterij je kao srce i centar svete liturgije, ukoliko je izvor života koji nas čisti i snaži tako da ne živimo više sebi, nego Bogu, a među sobom se povezujemo veoma tjelesnim vezama ljubavi". (Mysterium fidei)

Saborska konstitucija Sacrosanctum Concilium postavlja temelj ovim stavovima: "Liturgija je vrhunac ka kojemu teži djelatnost Crkve, i ujedno izvor iz kojega proističe sva njezina snaga... Iz liturgije, osobito iz euharistije, kao s izvora, izlivena se na nas milost te se s najvećim uspjehom postizava ono posvećenje ljudi i proslava Boga u Kristu, prema čemu se, kao prema svojoj svrsi, stječu sva druga djela Crkve" (SC 10). "Crkva se poglavito očituje u punom i djelatnom učešću svega svetog naroda Božjeg u istim liturgijskim slavljima, a osobito u istoj euharistiji, u istoj molitvi, kod jednog oltara kojemu predsjedava biskup okružen svojim svećenicima i služiteljima" (SC 41).

Bitna je, dakle, uloga bogoslužnog prostora da omogući okupljenim vjernicima međusobni susret i susret s Bogom kroz liturgijska slavlja, posebno slaveći euharistiju, a euharistijsko slavlje je centralni i najvažniji bogoslužni čin, onda je posve razumljivo da upravo euharistijsko slavlje određuje raspored bogoslužnog prostora. Raspored toga prostora treba biti takav da omogući svečano koncelebrirano euharistijsko slavlje svećenika, okruženih đakonima i drugim služiteljima uz jednodušno aktivno sudjelovanje cjelokupne okupljene zajednice vjernika. "Stoga opće uređenje svetog zdanja mora biti takvo da na neki način daje sliku sabrane zajednice, da omogući odgovarajući raspored i da pomaže pravilnom vršenju svake pojedine uloge" (OURM 257).

Crkva-građevina

Riječ je o bogoslužnom prostoru– crkvi kao građevini. Svaki prostor, pa tako i bogoslužni, potrebno je oblikovati tako da on, koliko je to moguće, odgovara svrsi kojoj je namjenjen. Ako bismo htjeli odrediti, definirati ulogu, svrhu crkve građevine u mnogome bi nam pomogle riječi liturgičara B. Škunce da: "Crkva-građevina je mjesto gdje se okuplja narod Božji da slavi sakramente, napose euharistiju, i da sluša Božju riječ, a zatim da obavlja izvanliturgijske zajedničke i pojedinačne molitvene oblike. Sam Isus Krist definirao bi sličnu problematiku rječima: "Gdje su dvojica ili trojica sabrana u moje ime tu sam i ja među njima". To je dakle, okupljanje u ime Isusovo, tj okupljanje u Božjoj ljubavi očitovanoj u Isusu Kristu, ljubavi koja se dariva sve do smrti, te snagom Kristova uskrsnuća kida lance robovanja grijehu i sve podjele među ljudima stvarajući zajedništvo: takva grupa osoba ujedinjenih od Boga koji je zahvatio njihov život, postaje sposobna za ljubav prema neprijatelju i život u miru.

U kršćanstvu ne postoji sveti prostor kao neko privilegirano mjesto susreta Boga s čovjekom, kao što je to slučaj u poganstvu, napose egipatsko-mezopotamsko-grčko-rimske tradicije. Crkva-građevina u počecima kršćanstva dobiva ime: ecclesia, što dolazi od grčke riječi za okupljenu zajednicu. Upravo je ta okupljena zajednica 'Božja kuća', jer kako je rekao sv. Pavao "ljudsko je tijelo hram Duha svetoga".

Sržna je i bitna uloga bogoslužnog prostora da se u njemu ostvari susret Crkve-zajednice s Bogom; stoga najglavnija briga i nastojanje onih koji grade te prostore treba biti da ih tako izgrade i oblikuju, da bi se u njima taj susret između čovjeka i Boga mogao u najvećoj mjeri ostvariti. Zato je gradnja bogoslužnih prostora i teološko i ekleziološko pitanje. Nažalost, ovome se kroz duga stoljeća nije posvećivala valjana pažnja, pa B. Škunca žalosno konstatira: "Već od cara Konstantina, ali napose od kasnog srednjeg vijeka pa sve do XX. stoljeća crkvena arhitektura teži da preko crkve-građevine izrazi grandioznost, snagu moć, sigurnost slavu, samostalnost. Tim obilježjima se davala prednost više nego Zajednici i više nego liturgiji koja je u svojoj srži komunikacija, sudjelovanje, blizina, zajedništvo."

Drugi vatikanski koncil označuje veoma važan datum u povijesti shvaćanja uloge i fukcije bogoslužnog prostora, a time i njegovog oblikovanja i gradnje. Liturgija je sve do Sabora bila isključivo stvar klera. Odvijala se u svetištu, koje je bilo uzdignuto i raznim ogradama odijeljeno od naroda, tako te se oltar često nije ni vidio iz crkve. Tridentsku misu slavio je svećenik praćen ministrantom, a narod je posve pasivno promatrao, slušao misu. Drugi vatikanski koncil i postkoncilski dokumenti naglašavaju bitnu ulogu zajednice u svim obredima. Crkveni dokumenti naglašavaju: "Kod izgradnje novih crkava, ili kod obnove i prilagodbi onih već postojećih treba se brižljivo pobrinuti da bi bile prikladne za vršenje svetih čina prema njihovoj pravoj naravi, i da bi se postiglo aktivno sudjelovanje vjernika" (Inter Oecumenici br. 90).

Liturgijska žarišta kao mjerodavni elementni u projektiranju crkava

U crkvi-građevini ističu se dva bitna prostora- onaj za predsjedatelja i njegove poslužbenike te prostor za vjernike, tj. svetište ili prezbiterij i lađa crkve. U ove prostore treba rasporediti liturgijska žarišta različite važnosti, a to su oltar, ambon, sjedalo za predsjedatelja i ministrante, mjesto za zbor i orgulje, krsni zdenac, svetohranište, ispovjedaonice itd.

Za oltar kao središte i srce crkve i bitni element za slavljenje euharistije s punim se pravom može reći da je najsvetiji predmet liturgije te uzrok i bit cijele građevine, jer za slavljenje euharistije nije nužna crkva, ali je nužan oltar. Crkva s pravom naglašava da ga je potrebno tako locirati i urediti da bi se jasno vidjelo da je on znak i simbol Isusa Krista te središte okupljenih vjernika i mjesto gdje se vrše svete tajne. Teološka misao Drugog vatikanskog koncila promatra euharistiju kao pashalni događaj ustanovljen od Isusa Krista za vrijeme židovske obiteljske pashalne gozbe. Time Krist napušta liturgiju hramskih žrtava, a okupljena zajednica pod prilikama kruha i vina stvarno uprisutnjuje Krista umrlog i uskrslog. Ova pashalna gozba je bit obnovljenog bogoslužja. Zato je nužno da oltar na kojem se ta gozba odvija bude tako postavljen da dobije najistaknutije mjesto koje će omogućiti aktivno sudjelovanje vjernika.

Sjedalo predsjedatelja najprikladnije je smjestiti u središtu u dnu svetišta, a najsretnije bi rješenje bila polukružna apsida. Trebalo bi biti istaknuto, vidljivo odasvud. Predsjedatelj misnog slavlja slika je Isusa Krista.

Ambon je mjesto navještanja Božje riječi. On je dakle, oltar, stol Božje riječi, alegorija kamena Kristovog groba s kojeg anđeo navješta pobjedu križa Kristova. Ambon je de facto drugi oltar pa bi se tako trebao i oblikovati. Simbolika i uloga ambona je velika, pogotovo kad se ima u vidu da je ambon i mjesto navještanja homilije, te on u cjelokupnom rasporedu bitnih liturgijskih žarišta u svetištu treba imati istaknuto i stalno mjesto poput oltara.

Prije II Vatikanskog koncila oltar i svetohranište bili su jedna cjelina. Liturgijska postkoncilska reforma odjeljuje ova dva različita bogoslužna aspekta: euharistijski stol nalazi se na centralnom mjestu u dvorani, gdje se okuplja zajednica vjernika da slavi euharistiju, a svetohranište bi trebalo biti vidljivo iz te dvorane, ali smješteno po mogućnosti u posebnoj kapeli u blizini oltara, gdje je moguća molitva u tišini, razmišljanje i klanjanje. Danas se rado naglašava da je Krist prisutan i u svojoj riječi i pod euharistijskim prilikama, premda na posve različit način. Postoje pokušaji da svetohranište ima dva dijela: za pohranu euharistijskih prilika, a drugi za pohranu evanđelistara. Bila bi to simbolika Krista prisutnog u euharistijskim prilikama i u Božjoj Riječi.

Centralno-osovinski raspored liturgijskih žarišta u bogoslužnom prostoru

Obnovljena liturgija nakon II Vatikanskog koncila nužno je centripetalna, tj usmjerena prema središtu, prema liturgijskim žarištima koja se nalaze u centru okupljene zajednice vjernika. Ta okupljena zajednica najbolje će moći usmjeriti svoju pažnju prema tom centru ako se smjesti u polukrugu i ako svi sudionici budu što je više moguće jednako udaljeni od tog centra, u kome su liturgijska žarišta smještena na istoj osovini, gledajući od ulaza prema apsidi.

Prema ovom načinu rasporeda bogoslužnih žarišta, sjedalo presjedatelja nalazi se u dnu apside koja zatvara polukrug. Da bi presjedatelj mogao uspješno presjedati, njegovo sjedalo treba biti toliko izdignuto kako bi on mogao vidjeti sve vjernike i oni njega. Već nam je starokršćanska arhitektura ostavila temeljne oblike kako i danas graditi crkve, da bi one najrječitije očitovale sakramentalno značenje okupljene zajednice, koja aktivno sudjeluje u bogoslužnim činima. Ti oblici su: osmerokut, šesterokut, kvadrat, krug, polukrug koji mogu biti više ili manje izduženi. Ovi oblici osim što su prostorno pogodni za centralni smještaj, puni su simboličnog značenja geometrije i brojeva.

Razvidno je da su žarišta liturgijskog događanja smještena u centru okupljene zajednice vjernika i da je prema njima usmjerena sva pažnja te zajednice. Zato njima i treba biti posvećena posebna pažnja i u njihovu oblikovanju i smještaju. "Zidovi, krov, prozori trebaju se ograničiti da prate ovaj centralni i dinamički prostor i da se ne ogriješe o tu ulogu: nisu oni čimbenici koji određuju arhitektonski oblik bogoslužnog prostora i time crkve-građevine. Samo dva elementa omota su bitna, ukoliko su oni bogoslužni- apside i kupola, plohe konkavne i krivuljaste, potrebne da zatvore zajednicu otvarajući je u isto vrijeme u prostornost koja izražava eshatološku težnju cijelog tijela." (Maurizio Bergamo, Spazi Celebrativi)

Osovinski smještaj liturgijskih žarišta

Ovakav, centralno-osovinski raspored liturgijskih žarišta u crkvenom prostoru, uz zahtjev da ta žarišta budu u centru, postavlja i drugo bitno pravilo: da sva budu smještena na istoj dužnoj osovini. "Najznakovitija je i arhitektonski najstabilnija uzdužna osovina na kojoj bivaju smještena liturgijska žarišta slijedom slavljenja euharistije, koja kao pralik ima pashalnu vigiliju: u vrhu je sjedalo, smješteno kao visoko predsjedništvo u apsidi na vrhu polukruga zajednice; zatim liturgija Riječi, centrirana na ambon; potom euharistijska služba, oko menze koja na taj način biva smještena na mjestu koje većma označuje srce zajednice, tj u svome arhitektonskome i prostornome centru. Krsna liturgija oko krsnog zdenca nalazi svoj najbitniji smještaj uzduž iste osovine, pomaknuta prema ulazu u dvoranu, ipak već unutar zajednice, da bi se obredi mogli obavljati bez većih premještanja vjernika."

Osovinski raspored ima i svoje simbolično značenje, bilo da se odnosi na procesijski ulaz u crkvu za vrijeme liturgijskih obreda, bilo na ono obredno ucjepljenje u tijelo zajednice, koje se ostvaruje sakramentima kršćanske inicijacije: na ulazu je krsni zdenac, zatim je euharistijski stol, pa ambon i sjedalo, mjesto predsjedatelja i sakrament potvrde, koji su smješteni u apsidi, prema kojima je sama od sebe usmjerena pažnja okupljene zajednice.

"Napokon je bitno da sav prostor zajednice bude otvoren u eshatološkoj težnji prema Kristu i prema Nebu. U simbolizmu tradicije eshatološka težnja izražavana je prvenstveno uzdužno-horizentalnom osovinom 'zapad-vrata-istok-apsida' utemeljenom na simbolu sunca koje se rađa kao Krist 'sunce pravde' koji treba doći u slavi. Danas pak, tražeći izražajnost znakova koja govori suvremenom čovjeku, pokazuje se od velike važnosti da sudjelovanje u liturgiji biva označeno prostornim figurama, koje predstavljaju zajednicu kao pashalnu gozbu, podijeljenost uloga, uzajamno djelovanje, dakle, centripetani oblik. Nužno je, dakle, povezati uzdužnu osovinu s ovom težnjom prema centru u cilju postavljanja zajednice u napetost i njezina otvaranja u dimenziji otajstva koje slavi. Ovome dobro pristaje semantika kupole, drugog konkavnog prostora koji razbija dno, veoma rječite slike 'otvorenih nebesa', u sjeni Duha Svetoga, 'mjesta' u koje je Krist uzaša i iz kojeg će se opet vratiti isto onako kako ste ga vidjeli da odlazi u nebo'. Na ovaj način čitavo tijelo Crkve koja slavi, na vrhu sa svojim presjedateljem, usmjereno je prema centru, mjestu oltara i stoga posljednjem liturgijskom činu prije eshatologije, i od ovoga prema visinama." (Maurizio Bergamo, Spazi Celebrativi)

Kod ovakvih rasporeda liturgijskog žarišta bitna je uloga apside konkavnog oblika, koja ima ulogu skupljanja, zatvaranja pažnje cjelokupne zajednice i njezina usmjeravanja prema centru i prema visinama. To usmjeravanje pažnje prema visinama, prema nebu postiže se i arhitektonskim oblicima, posebno kupolom i odgovarajućim svetačkim slikama. Tako se uspostavlja određena osovina između Crkve na zemlji i Crkve u nebu, a to potiče težnju okupljene zajednice vjernika prema Kraljevstvu Nebeskom, kojega je ova Crkva što ovdje na zemlji slavi tek pralik.

Temeljni raspored liturgijskih žarišta: centralnost+osovinnost

Oblik crkve-građevine i njezin unutarnji raspored treba u što većoj mjeri doprinosti njezinoj namjeni tj. onome što crkva želi biti i postići. Već je naglašeno da je bitna uloga crkve-građevine da omogući sakupljenim vjernicima da se kroz liturgijske obrede susretnu s Bogom, da Bog uđe u ljudsku povijest, da se tako uspostavi most između neba i zemlje. Stoga, omogućivanje okupljenim vjernicima da što aktivnije i plodonosnije sudjeluju u svim liturgijskih obredima u crkvi i da se tako ostvari njihov susret s Bogom i međusobno, određuje kako sam oblik crkve-građevine tako i njezin unutarnji raspored. To je temeljno pravilo koje treba voditi arhitekte u projektiranju i izgradnji crkava i u njihovom unutarnjem oblikovanju i cjelokupnom rasporedu svih liturgijskih žarišta.

Međutim, "Crkva je tijelo osoba nazočnih na zemlji, ali koja ima glavu, svoga 'Poglavara', na Nebu; to je zajednica okupljena Božjim pozivom koja izvire iz dubine njegova misterija, koja uspijeva ostvariti koje mu drago zajedništvo samo zahvaljujući transcendentnoj snazi Duha Svetoga (inače bi se raspala velikom brzinom), koja dakle teži nanovo da sastavi povijesno razorenje uzrokovano ljudskom slabošću, mržnjom, diobama, smrću, pridružujući se punini spašenog čovječanstva u Kristu Isusu- Kyriosu. Figura ove nadpovijesne dimenzije, ove eshatološke težnje, ostvaruje se prostornom osovinošću: uzdužnom prema apsidi i vertikalnim usmjerenjem prema kupoli i prema nebu. Samo uravnoteženim arhitektonskim ujedinjenjem ovih dviju dimenzija...., a da ne nadvlada jedna ili druga dimenzija, može se danas ostvariti crkva građevina primjerena svom bitnom sadržaju, kako ga želi Drugi Vatikanski koncil." (Maurizio Bergamo, Spazi Celebrativi)

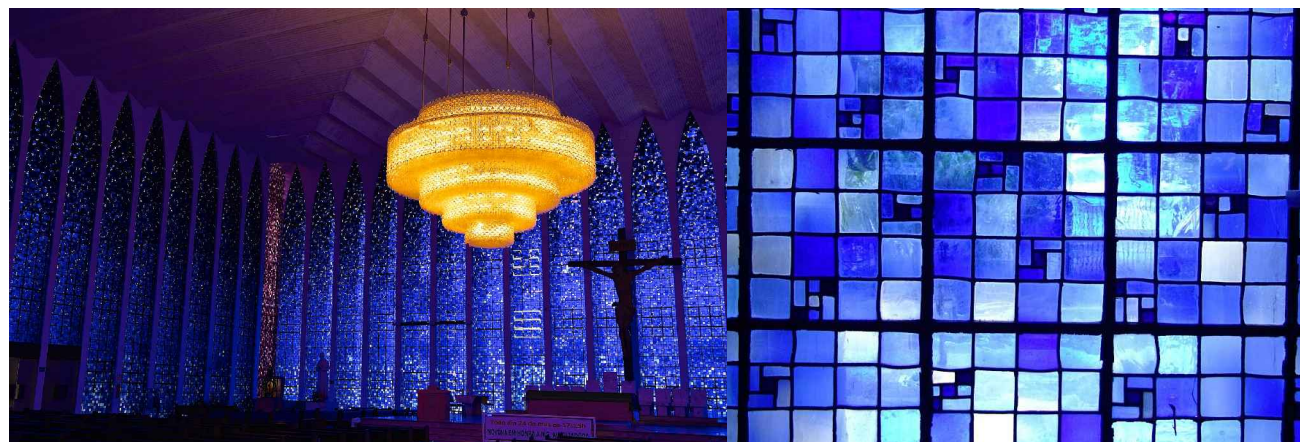
Tada crkva-građevina postaje prostor gdje doživljavamo radost, jer tu pobjeđujemo grijeh i rađamo se na novi život. Zato je crkva simbol života, predznak nebeske gozbe, mjesto gdje se nebo spaja sa zemljom.

Crkva i pastoralni centar sv. Ivana Pavla II.

ANALIZA REFERENTNIH PRIMJERA SUVREMENE
LITURGIJSKE ARHITEKTURE

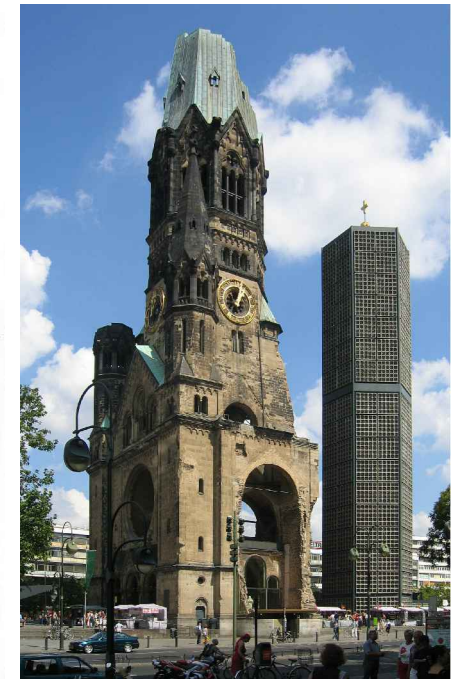
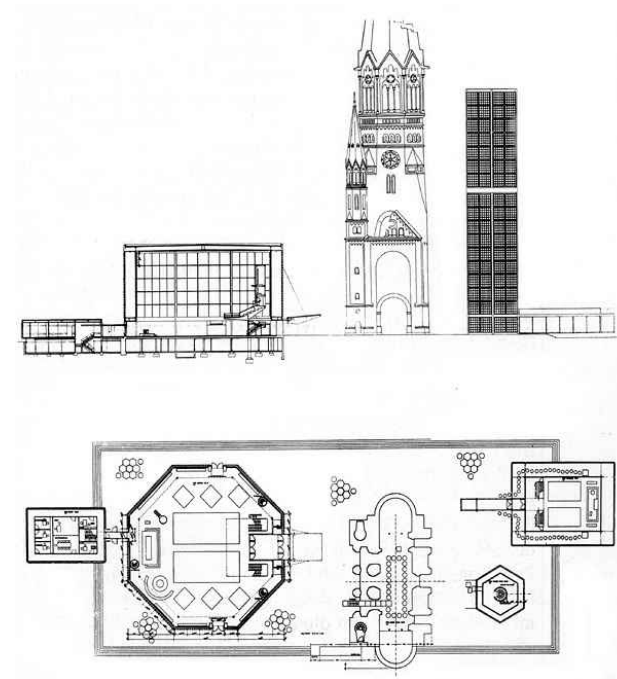
Građevina: crkva don Bosca
Projektant: Claudio Naves
Lokacija: Brasília, Brazil
Godina: 1970.-te

Urbanistički je postav u skladu s okolnim modernističkim konceptom. Suzdržano oblikovanje pročelje, gabariti itd. ovu zgradu ne čine nikakvim prostornim reperom. Ono što ovu crkvu čini posebnom jest njen interijer. Zidovi su sačinjeni od osamdeset stupova visokih petnaest metara koji se spajaju u 'gotičke' lukove. Cijela je ispunjena ostakljena s 200 m² stakla u različitim nijansama plave boje. Čak i kad nema danjeg svjetla, ono je glavni protagonist ove crkve jer je arhitekt Alvimar Moreira dizajnirao spektakularni luster od muranskog stakla.

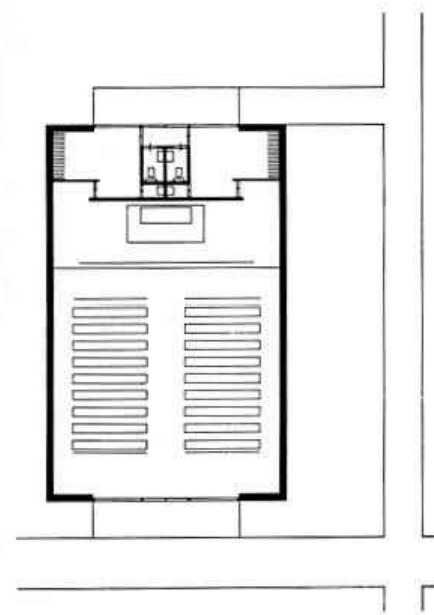
Građevina: memorijalna crkva Kaisera Wilhelma
Projektant: Egon Eierman
Lokacija: Berlin, Njemačka
Godina: 1950.-te

Na mjestu djelomično porušene stare neoromaničke crkve, Eierman predlaže potpuno rušenje i gradnju suvremene crkve. Nastaje kompromisno rješenje koje objedinjuje ruševinu, novi zvonik, kapelu, crkvu i pastoralni centar. Glavna značajka nove crkve su zidovi ostakljeni u živim bojama, a djelo su francuskog umjetnika Gabriela Loirea.

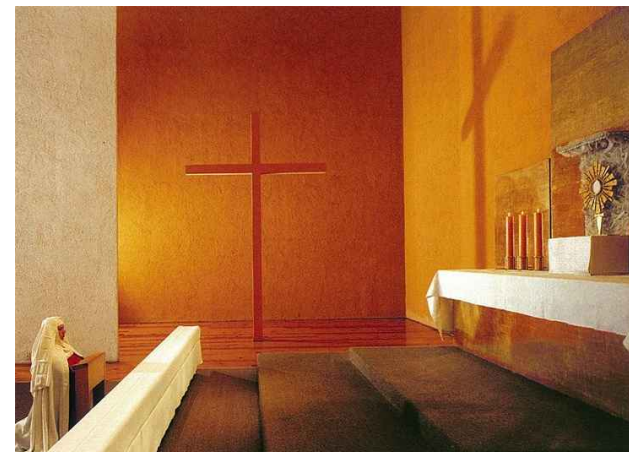
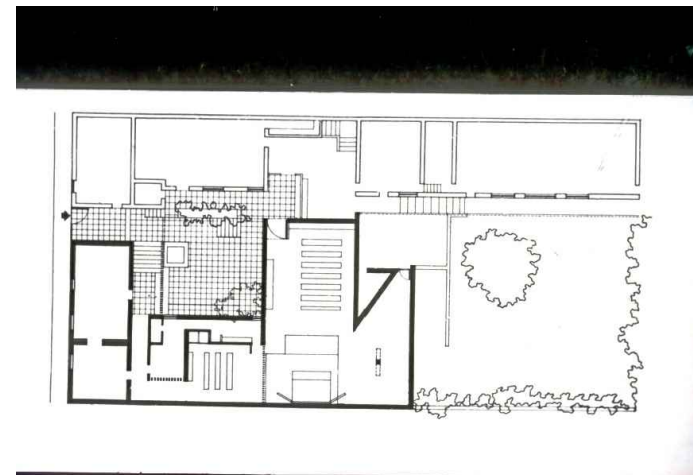
Građevina: kapela sv. Spasitelja
Projektant: Mies van der Rohe
Lokacija: Chicago, SAD
Godina: 1950.-te

Zanimljivo je proučiti Miesovu jedinu vjersku građevinu. Kapela je dio njegovog IIT kompleksa u Chicagu i u svojim gabaritima i oblikovanju pročelja ničim ne odudara od okolne matrice. Isto se može reći za materijale, detalje i uređenje interijera. Jasno se čita arhitektov rukopis i njegove slavne izreke: 'manje je više', 'Bog je u detaljima' itd..

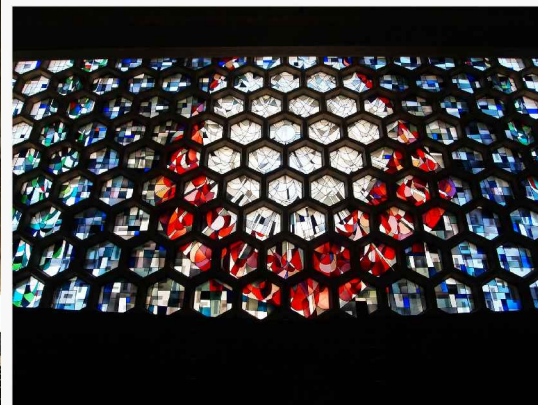
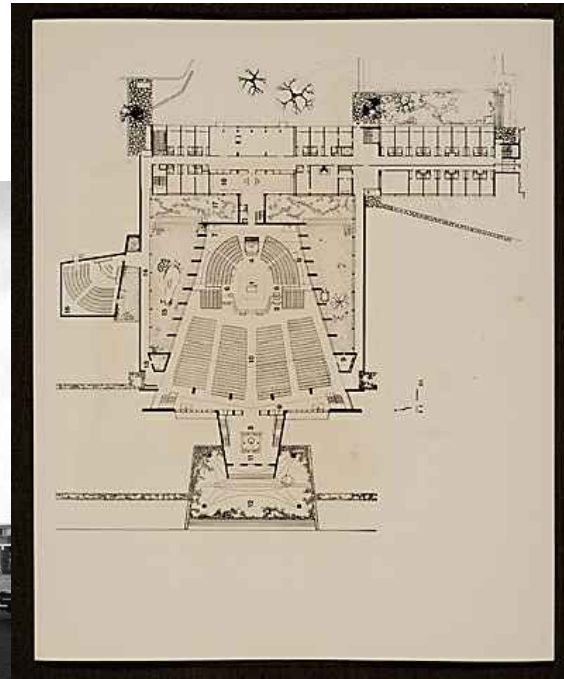
Građevina: kapucinska kapela
Projektant: Luis Barragan
Lokacija: Tlalpan, Meksiko
Godina: 1940.-te

Kapela je dio veće cjeline kapucinskog samostana. Arhitekt i ovdje radi introvertiranu građevinu u kojoj je glavno težište na igri svjetlosti te stvaranju atmosfere mira i kontemplacije. Raskošna i znalačka igra svjetlosti i sjene te boja ogleda se u izboru materijala, teksturama i vitražima koji stvaraju idealnu sakralnu atmosferu.

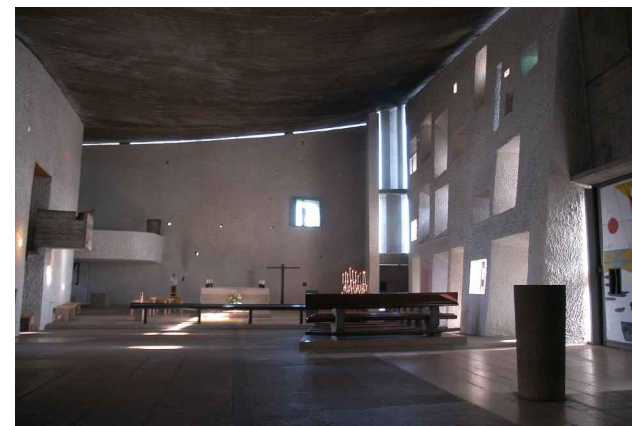
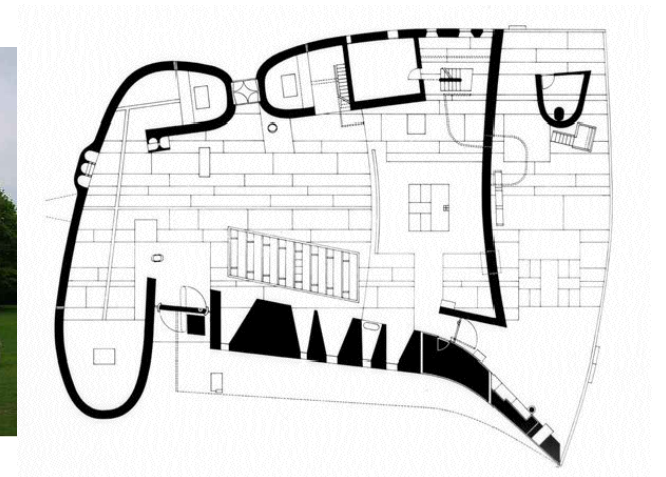
Građevina: opatija sv. Ivana
Projektant: Marcel Breuer
Lokacija: Minnesota, SAD
Godina: 1960.-te

Crkva je dio većeg samostanskog kompleksa usred prirode. Breuer oblikuje crkvu koristeći moćne konstruktivističke geste: sustav nosivih betonskih rebara, ekspresivni zvonik koji flankira ulaz u crkvu itd.. Poviše oltara smješta baldahin kojim zasjenjuje difuzno svjetlo poviše. Na zidnoj plohi poviše ulaza koristi sačaste vitraje. Završni materijal interijera i eksterijera je natur beton.

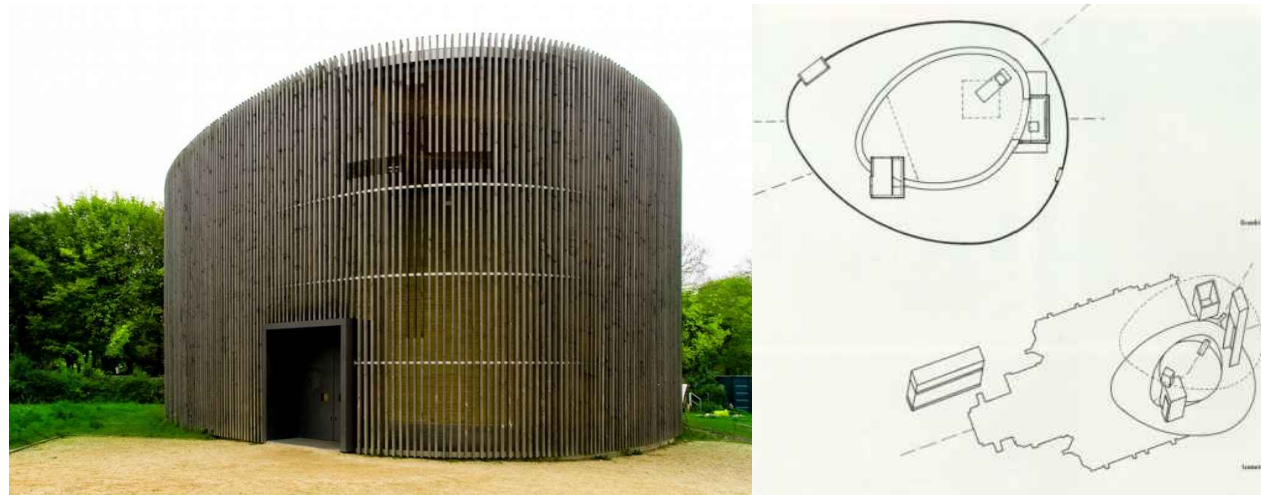
Građevina: kapela Notre Dame de Haut
Projektant: Le Corbusier
Lokacija: Ronchamp, Francuska
Godina: 1950.-te

Na mjestu nekadašnjeg prapovjesnog svetišta u netaknutoj prirodi Corbusier projektira svoju najpoznatiju crkvu. Koristi tlocrt pun zaobljenih linija, kojeg natkriva s ekspresivnim krovom. U eksterijeru i interijeru kao završni materijal koristi grubu žbuku. Za postizanje sakralne atmosfere koristi se svjetlom i to na više načina: prozori-vitraciji udubljeni u masivnim zidovima i tanki svjetlosni 'šlic' koji razdvaja krov i zid.

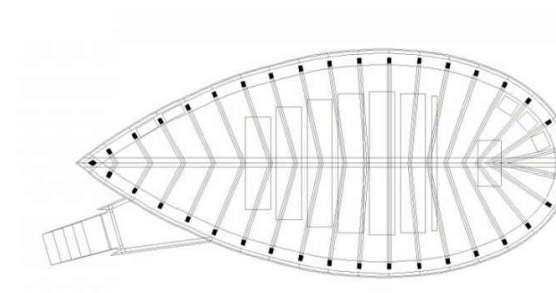
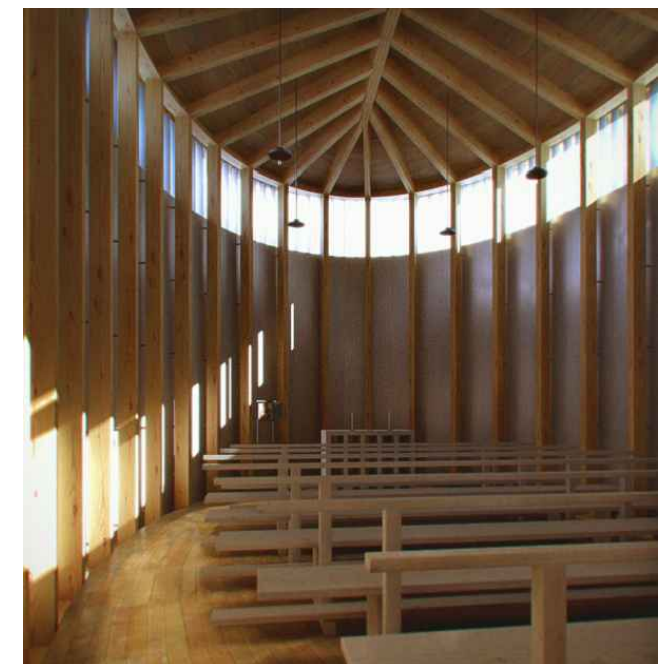
Građevina: kapela pomirenja
Projektant: Reitermann, Sassenroth
Lokacija: Berlin, Njemačka
Godina: 1990.-te

Na mjestu istoimene crkve, srušene za Hladnog rata, arhitekti u tlocrtu postavljaju nepravilno elipsast oblik koji je probijen s dva kvadrata: ulazom i nišom u kojoj su ostaci oltara iz stare crkve. Takav elipsasti betonski volumen okružen je opnom od drvenih letvi koja stvara svojevrsnu tampon zonu između eksterijera i kapele. Sama je kapela osvijetljena difuzno.

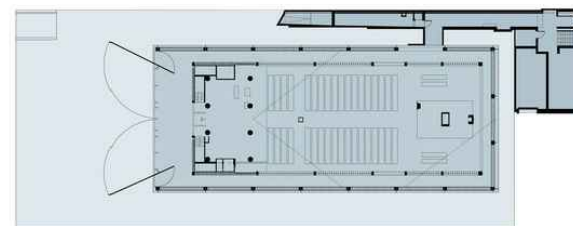
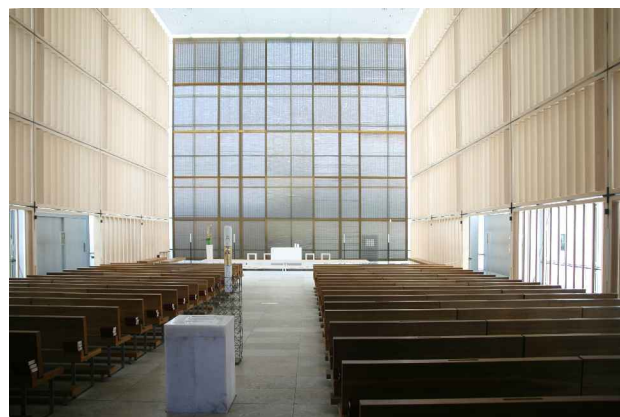
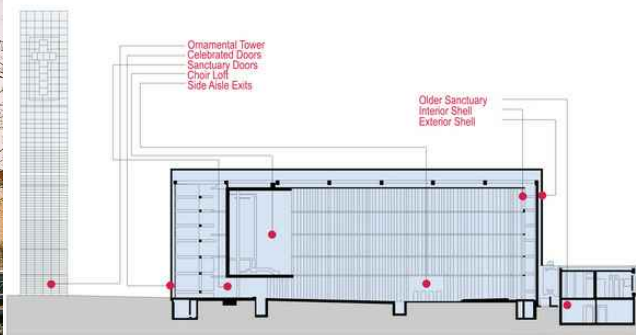
Građevina: kapela sv. Benedikta
Projektant: Peter Zumthor
Lokacija: Somvix, Švicarska
Godina: 1980.-te

Na mjestu stare kapele koju je uništila lavina Zumthor projektira elipsastu formu koja se svojim oblikom referira na nekadašnje kapele-utvrde. Konstruktivni sustav tvori sklet drvenih stupova i greda. Osvjetljenje je riješeno prozorima koji u kontinuitetu odvajaju krov od zida. Ulaz i zvonik riješeni su kao zasebni elementi.

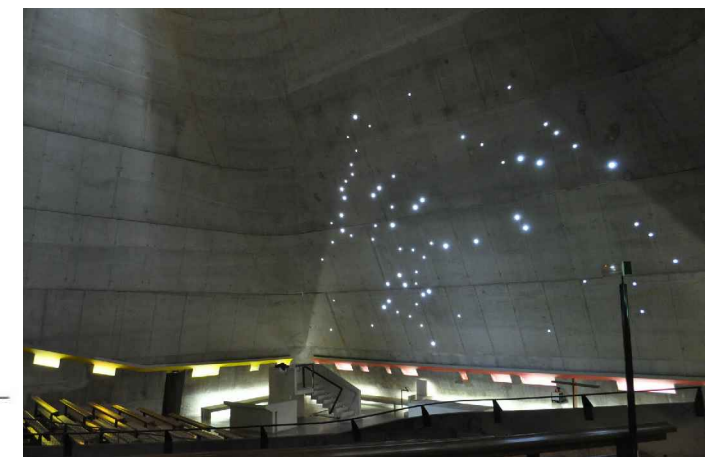
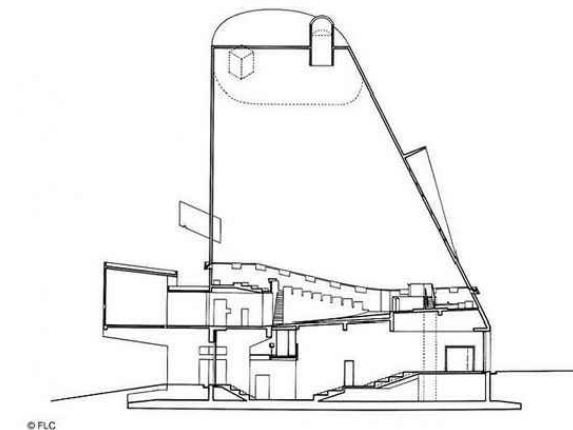
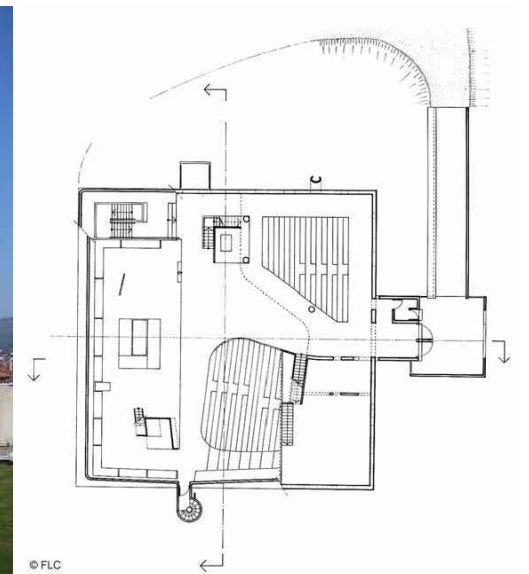
Građevina: crkva Srca Isusova
Projektant: Allmann, Sattler, Wappner
Lokacija: Munchen, Njemačka
Godina: 2000.-te

Crkva se sastoji od dvaju kubusa koji se nalaze jedan u drugome. Vanjski je ostakljen, a unutarnji je drveni. Na taj je način ublažena relativna tlocrtna i liturgijska neinventivnost. Posebna je pažnja posvećena oblikovanju vratnica koje se mogu potpuno rastvoriti u cijeloj visini i širini. Vanjske staklene vratnice plavog kolorita rađene su u suradnji s umjetnikom Alexanderom Beleschenkom.

Građevina: crkva u Firminy-u
Projektant: Le Corbusier
Lokacija: Firminy, Francuska
Godina: 1960.-te

Crkva je projektirana kao nepravilna četverostrana prizma s pravilnom kvadratnom bazom u brutalističkom diskursu. Rješenje je neuobičajeno po tome što se crkva nalazi na prvom katu dok su popratni sadržaji smješteni u prizemlju. Na pročelju se može samo naslutiti bogatstvo presjeka kojima arhitekt vješto barata. Upravo je presjek pored razolikog rješavanja osvjetljenja presudan za uspješnost ovog rješenja.

Crkva i pastoralni centar sv. Ivana Pavla II.

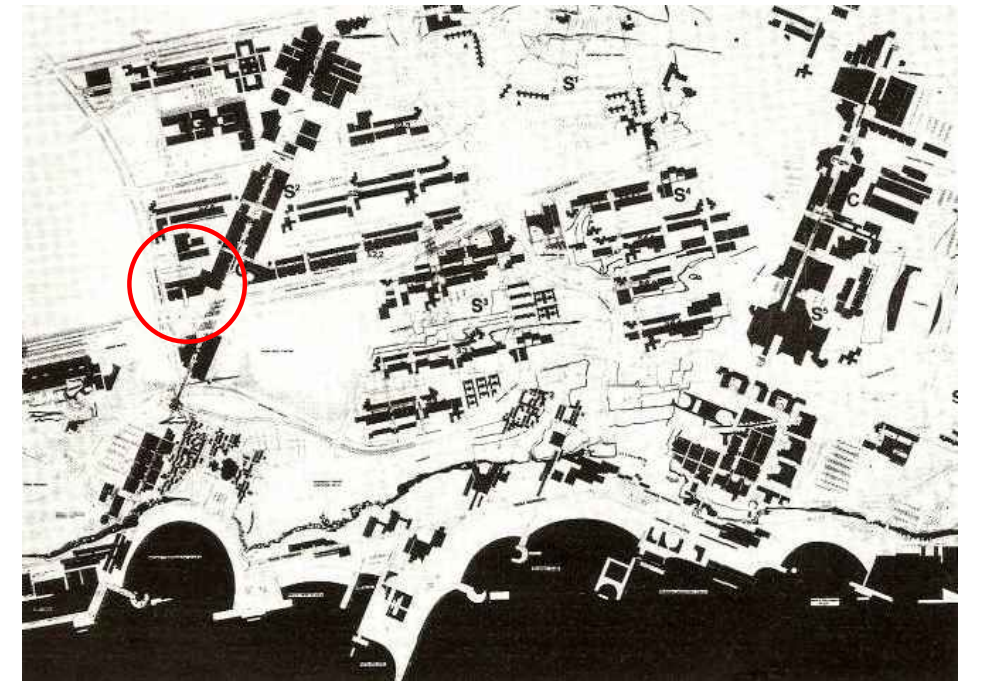
ANALIZA LOKACIJE

Analiza lokacije

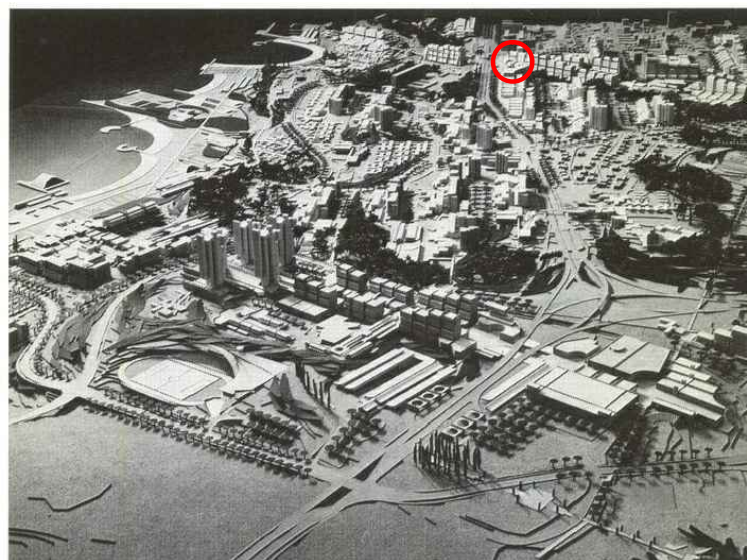
Predmetna lokacija nalazi se sjeveroistočno od križanja Poljičke ulice i Ulice Bruna Bušića. Nalazi se u konsolidiranom području Splita III-urbanističko-arhitektonski definiranom i kvalitetnom prostoru, koje zahtjeva veliku kontrolu i male mogućnosti promjene, odnosno dovršenje, održavanje i dopunjavanje javnim sadržajima. Važno je po tom pitanju poštivanje prostornog koncepta koji je generalizirao postojeću strukturu. Prostornim je planom namjena ovog područja označena kao D8. To podrazumijeva crkve, druge bogomolje, samostane, župne dvorove, vjerska učilišta i socijalne institucije.

Ovo je područje najzapadniji dio Splita 3, pa tako graniči i sa gradskim kotarom Blatine-Škrabe kojeg možemo okarakterizirati kao Split 2, dok je njegov sjeverni dio sastavljen od privatnih obiteljskih kuća i ugl. je u procesu legalizacije. Split III- tzv. treći gradski rajon, trebao je imati četrnaest tisuća stanova koji su za razliku od urbanističkog zoning Splita II trebali uz stanovanje imati rekreativne, komercijalne i druge javne sadržaje. Urbanistički koncept Splita III osmislili su Vladimir Mušić, Marjan Bežan i Nives Starc. Njihovo rješenje teži povratku pješačke ulice, a sastoji se od dvaju preklapajućih rastera- rimske centurijacije Splitskog polja te karda Dioklecijanove palače. Za svaku zgradu posebno su napravljeni natječaji, a neki od projekatata su Ivo Radić, Đinko Kovačić, Frano Gotovac, Ante Svarčić itd.. Split III do danas nije do kraja realiziran zbog MIS-a 1979. i kasnijih gospodarskih problema, a na kraju i promjene državnog sustava.

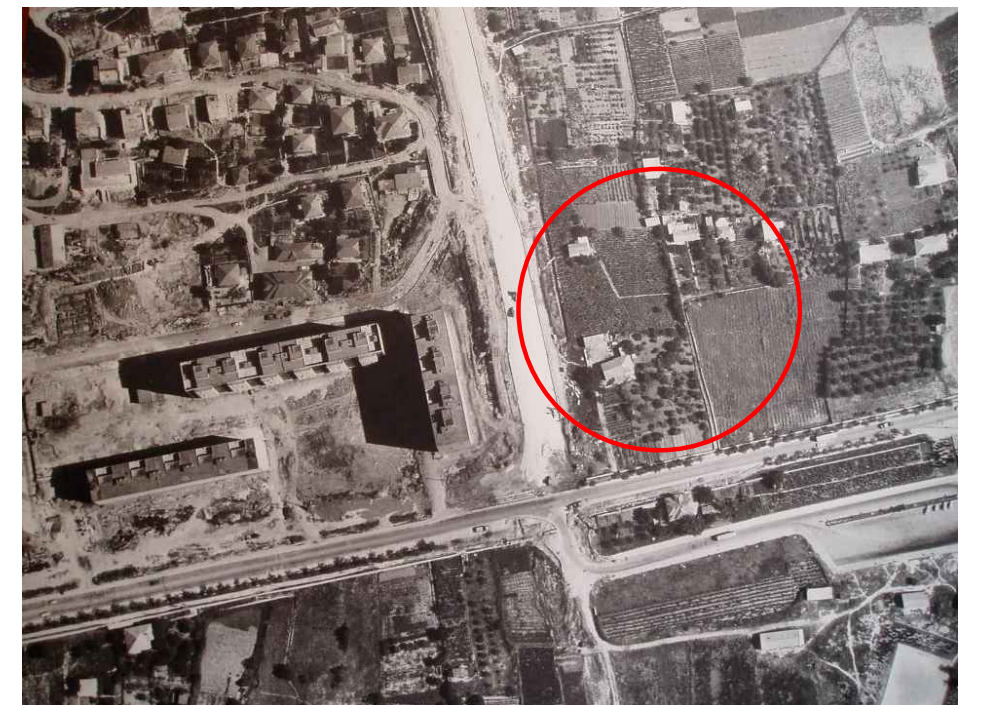
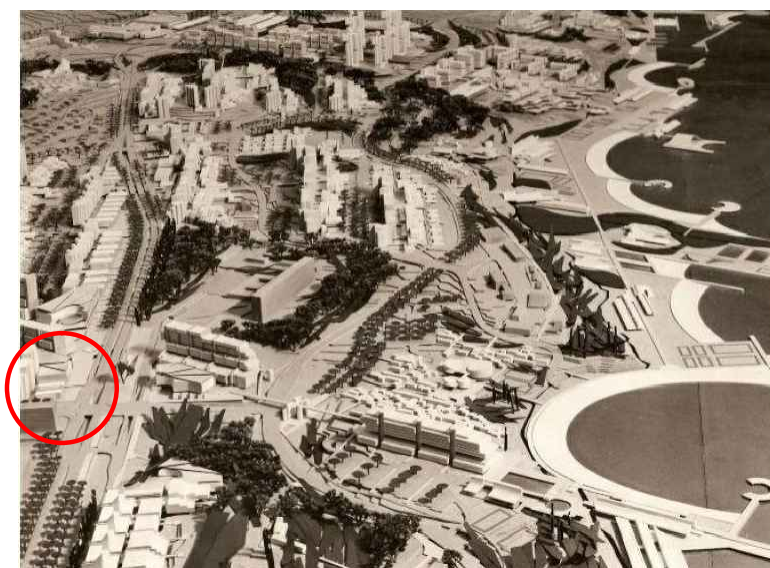
Odabrana namjena je logičan izbor jer je sam prostorni plan sugerira. Pitanje crkvene gradnje u Splitu vrlo je traumatično pitanje jer su u razdoblju od 1945. do 1990. realizirane samo dvije crkve, a lokacije za današnje crkve su ugl. improvizirane. Smatram da takvo činjenično stanje nije problematično jer je svjedok prošlog vremena, a na struci današnjice je da u otežanim uvjetima ponudi što kvalitetnija rješenja.

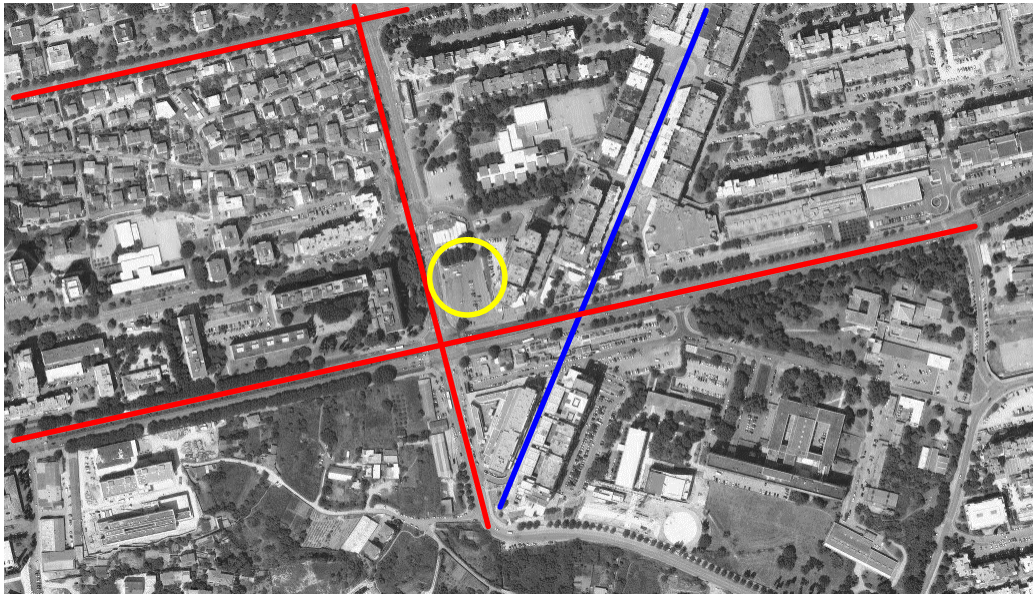
Pobjedničko urbanističko rješenje

Natječajna maketa nagrađenog rada

Zračna snimka iz vremena prije gradnje Splita III

Dominantne osi u širem prostoru

Centurijacija —

Sveučilišna ulica —

Lokacija —

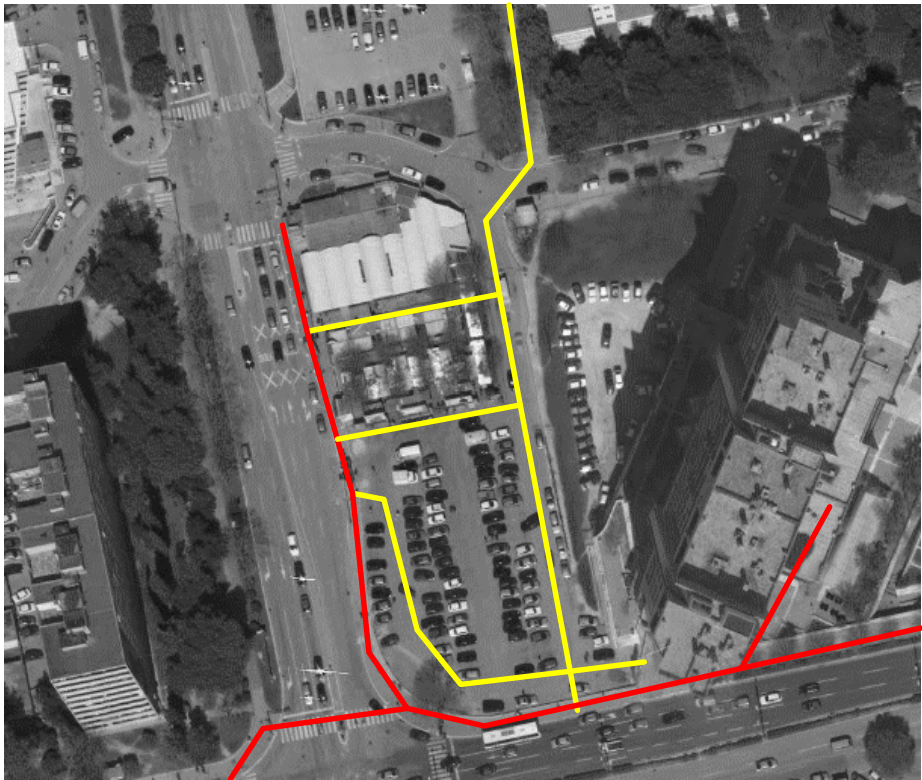
Raspored urbanističko-prostornih cjelina

Split II —

Split III —

Obiteljske kuće —

Neartikulirano —

Pješačke trajektorije

Na lokaciji —

Oko lokacije —

Visinska razdioba zgrada

Visoke ($>P+10$) —

Srednje ($P+3 < \dots < P+10$) —

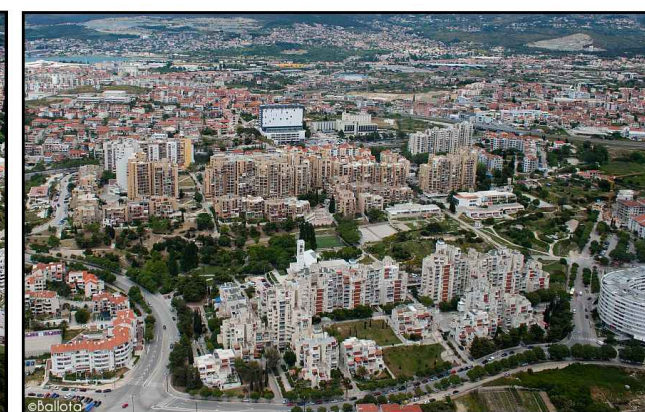
Niske ($<P+3$) —

Polaganje kamena temeljca prije početka gradnje Splitska III

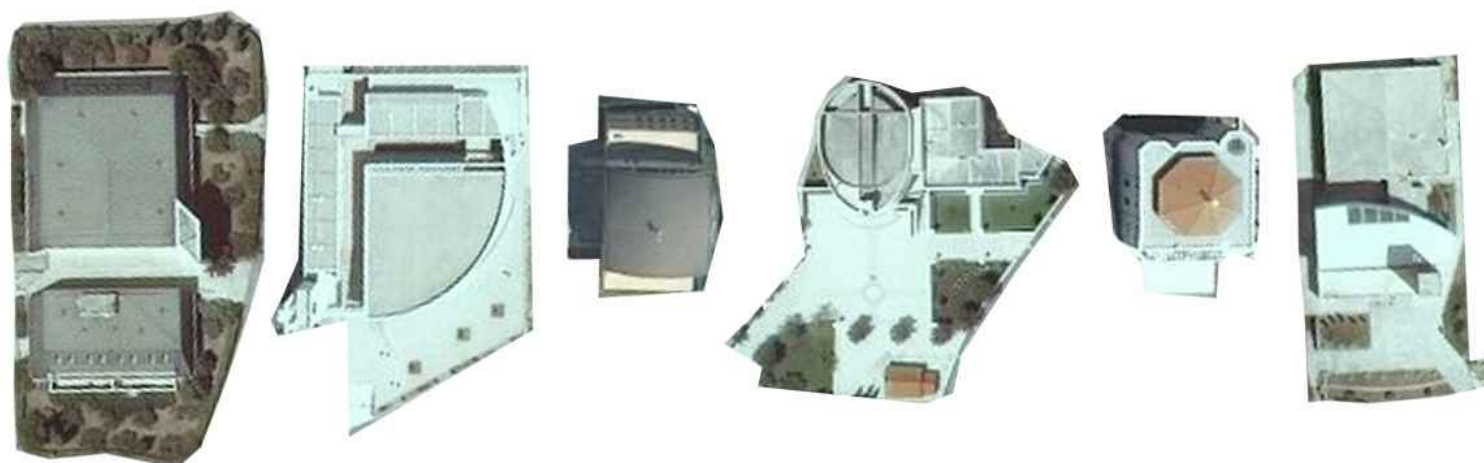
Predmetna lokacija u tijeku gradnje Splitska III

Panoramski pogled na "Sveučilišnu ulicu", Trstenik i Mertojak

Nagib terena: gotovo horizontalan
 Kolni pristup: na sjeveroistoku parcele
 Pješački pristup: iz svih smjerova
 Pokrov parcele: asfalt
 Trenutačna namjena: komercijalno parkiralište
 Zaštićena prirodna baština: koštela na jugu parcele

1.

2.

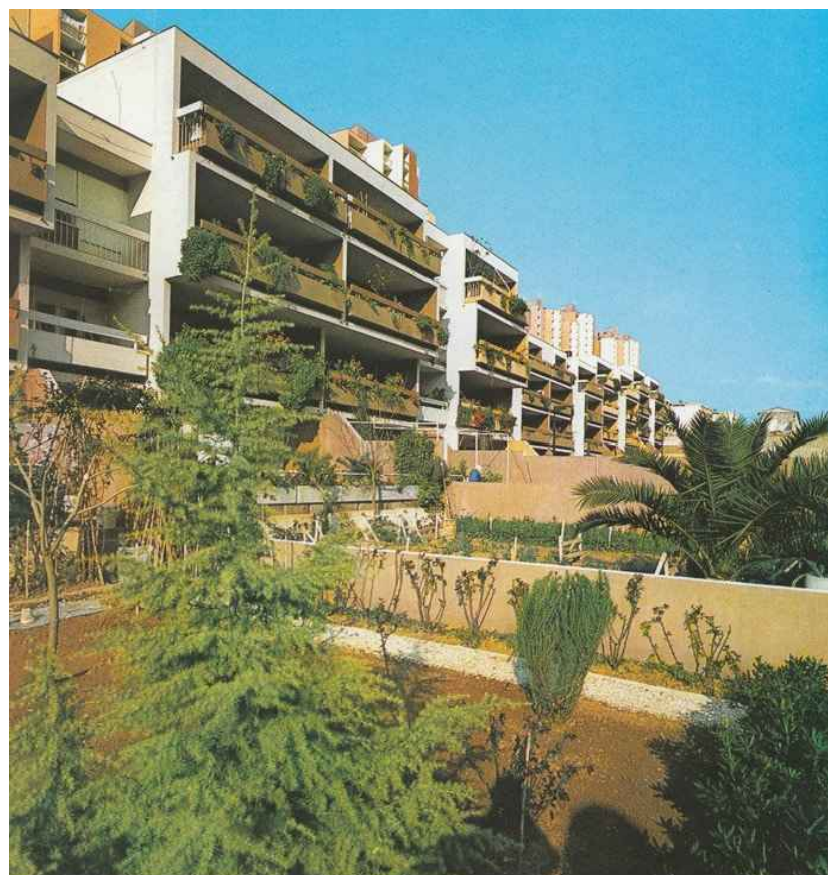
3.

4.

5.

6.

Usporedba veličine lokacije i već realiziranih crkava u Gradu Splitu (1. konkatedrala na Lokvama, 2. crkva na Visokoj, 3. crkva na Ravnim Njivama, 4. crkva na Žnjanu, 5. crkva na Neslanovcu, 6. crkva na Mertojaku)

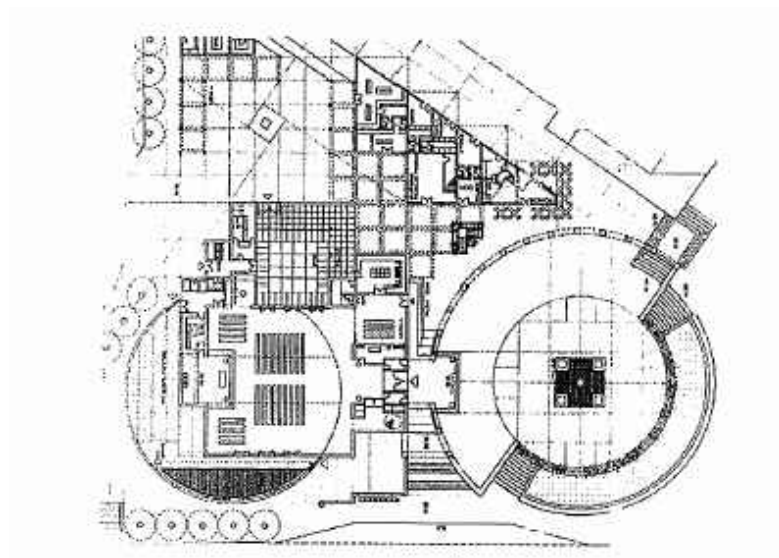

Stambeni nizovi Splita III
(Ivo Radić, Dinko
Kovačić, Frano Gotovac,
Ante Svarčić, Danko
Lendić)

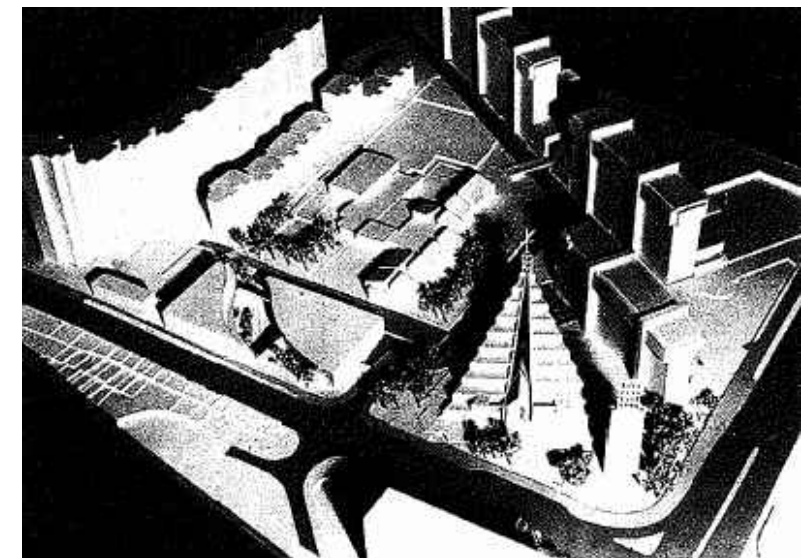
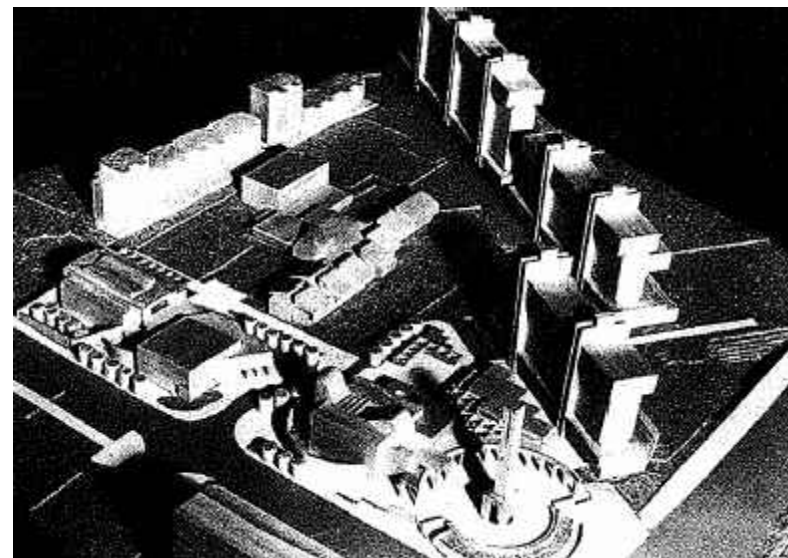
Natječaj iz 1991.

Na natječaju iz 1991. na vidjelo je izašla sva problematika koja proizlazi iz činjenice da vjerski objekti nisu uzimani u obzir prilikom planiranja novih gradskih četvrti. Pred arhitektima je tada bio težak zadatak jer se radilo o konsolidiranom području na kojemu nije planirana markantna zgrada. Najveći autoriteti tog prostora vrlo su nepovoljni za samu lokaciju: blizina vrlo prometne Poljičke ulice, trokutasti oblik parcele i "introvertirana" Sveučilišna ulica koja je lokaciji okrenula "leđa".

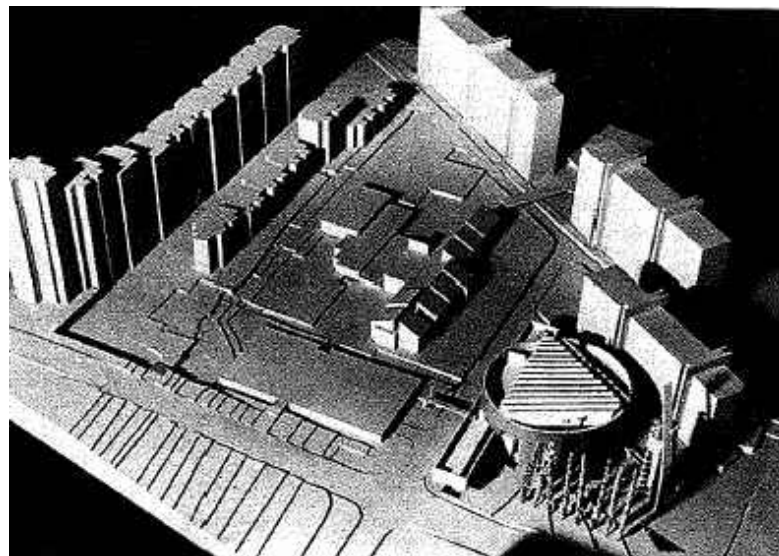
Za rezultate natječaja prof. Tušek ističe da se: "već na prvi pogled mogu podijeliti u dvije grupe: jedni pokušavaju naglašeni konflikt sa postojećom volumenoznošću i autoritetom smjera Sveučilišne ulice razriješiti konkurentskim korpusom crkvenog objekta... drugi se, pak, odmiču, i rješavaju zadaću na distanci, u vlastitome mikroansamblu koji se previše ne obazuje na već uspostavljene prostorne autoritete. Pokazalo se da je ovaj drugi pristup primjereniji..." Natječaj osvajaju Plejić i Rošin, drugu nagradu Vjeko Ivanišević, a treću Ante Kuzmanić. Projekt nikad nije realiziran zbog ratnih prilika i nedostatka novca, a možda i glomaznosti projektnog programa.

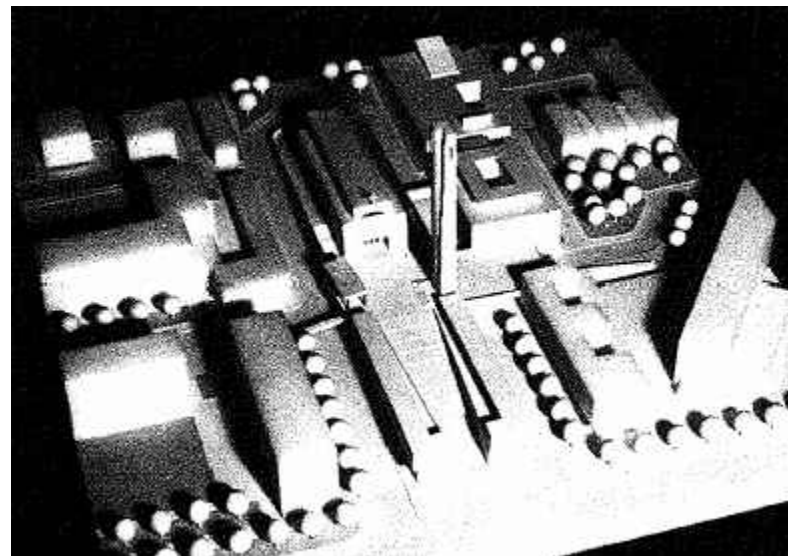
Plejić-Rošin svojim kružnim trgom pomiruju sve smjerove i slinice u prostoru i ujedno dobijaju upečatljivo mjesto za zvonik

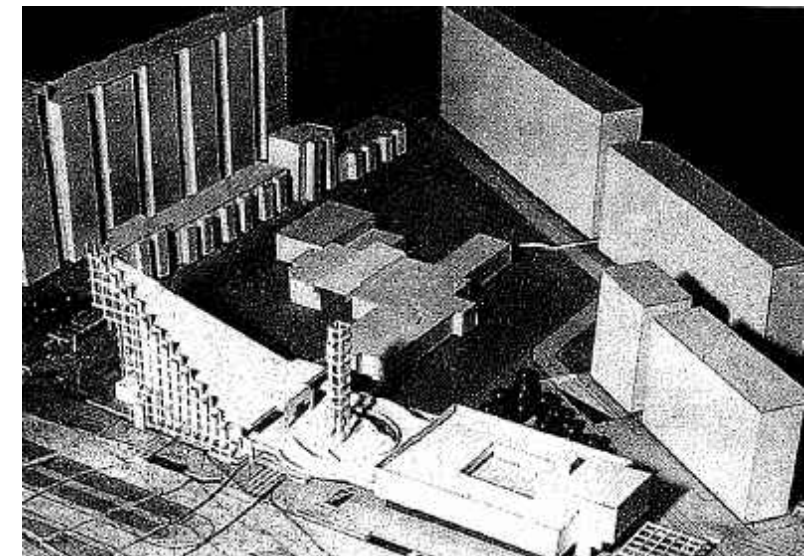
Ivanišević projektira nepravilnu trostranu prizmu naglašene monumentalnosti

Kuzmanić se odlučuje za valjak koji probada s dva štapića položena u smjeru naglašenih prostornih osi.

Hrzić-Šegvić u svom radikalnom rješenju posežu za bazilikalnim predlošcima, ali njihov rad nije razmatran jer su izišli iz gabarita lokacije

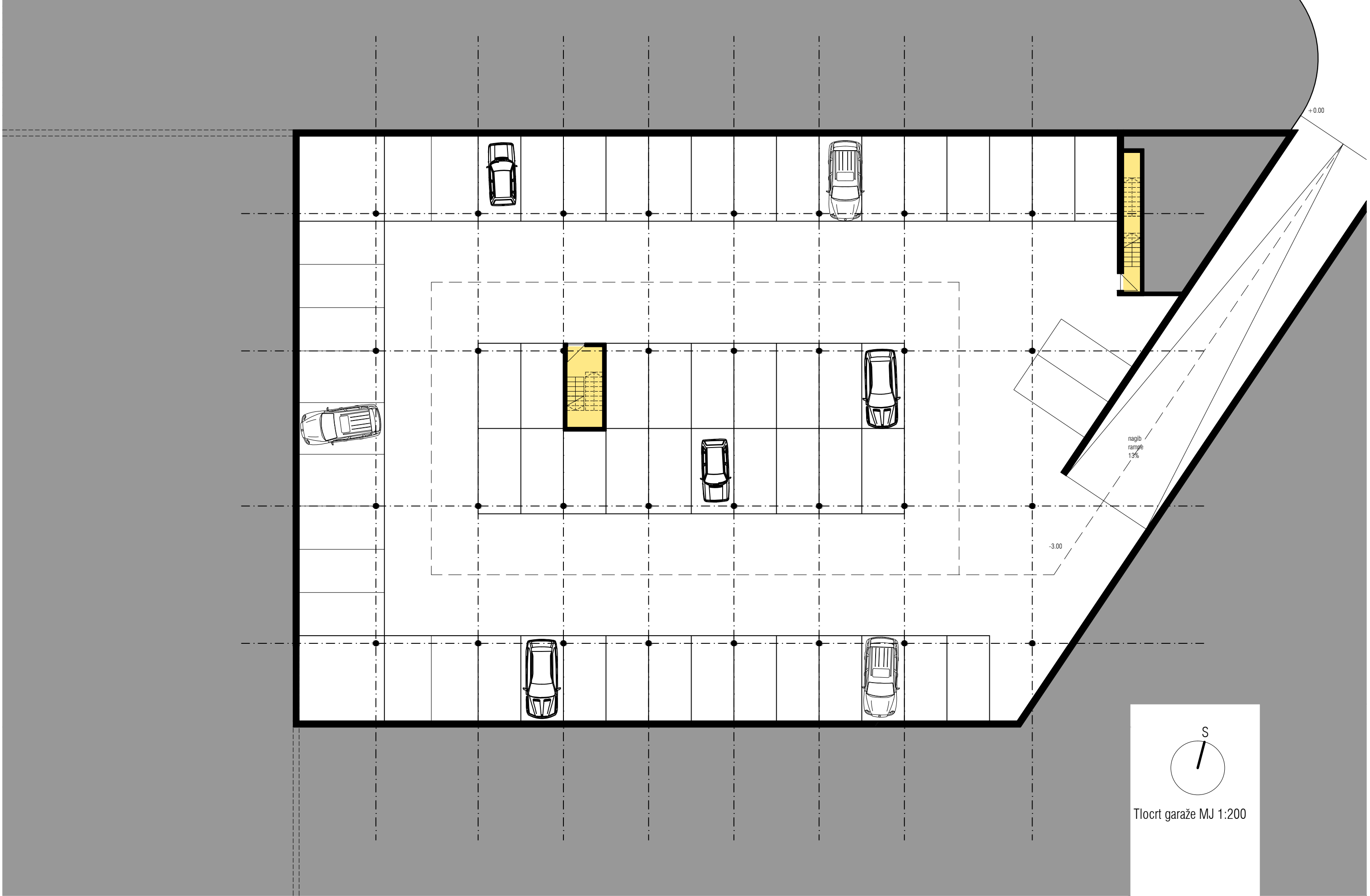

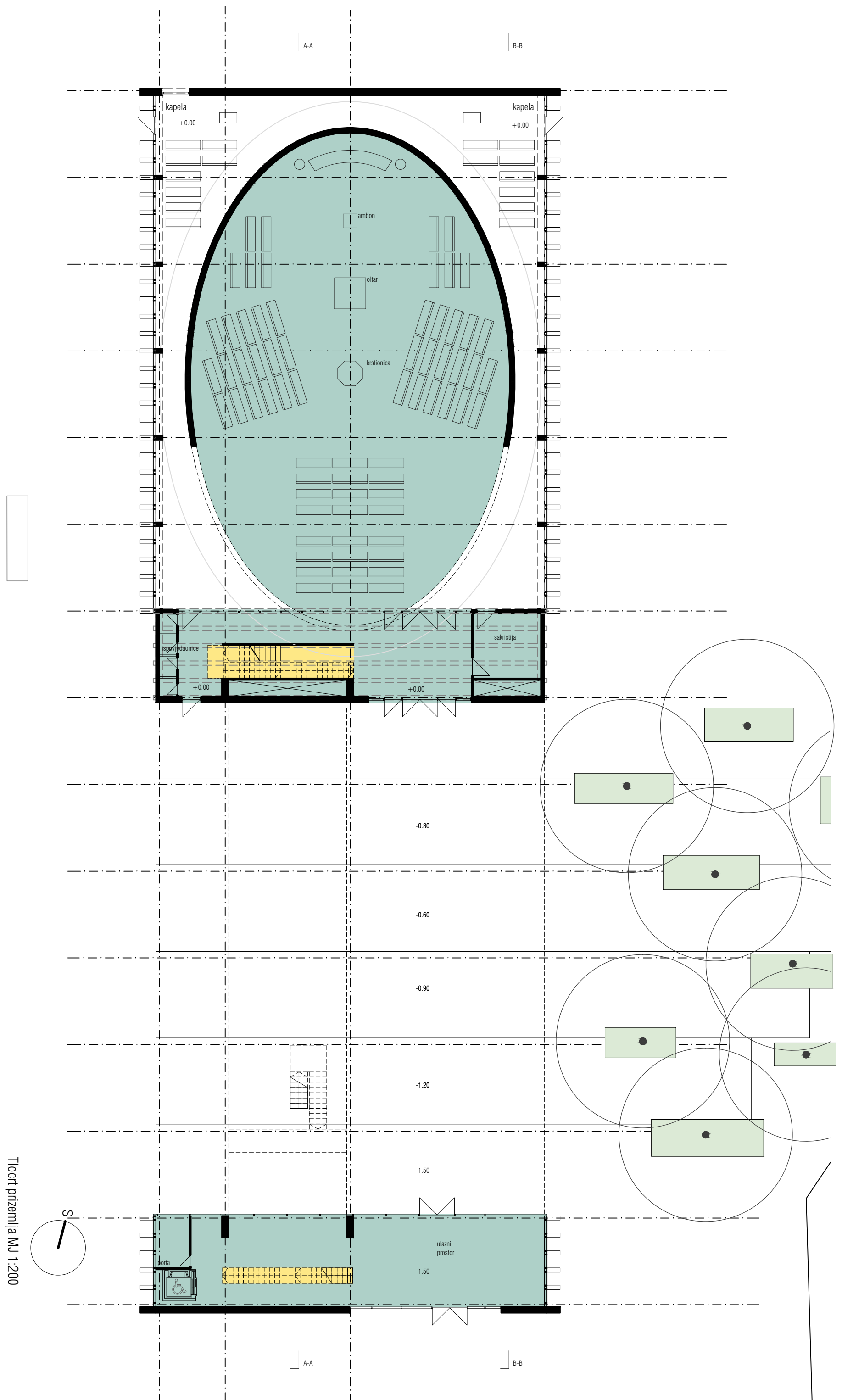
Piragić je jedini arhitekt koji crkvu locira na sjever, a pastoralni centar na jug.

Crkva i pastoralni centar sv. Ivana Pavla II.

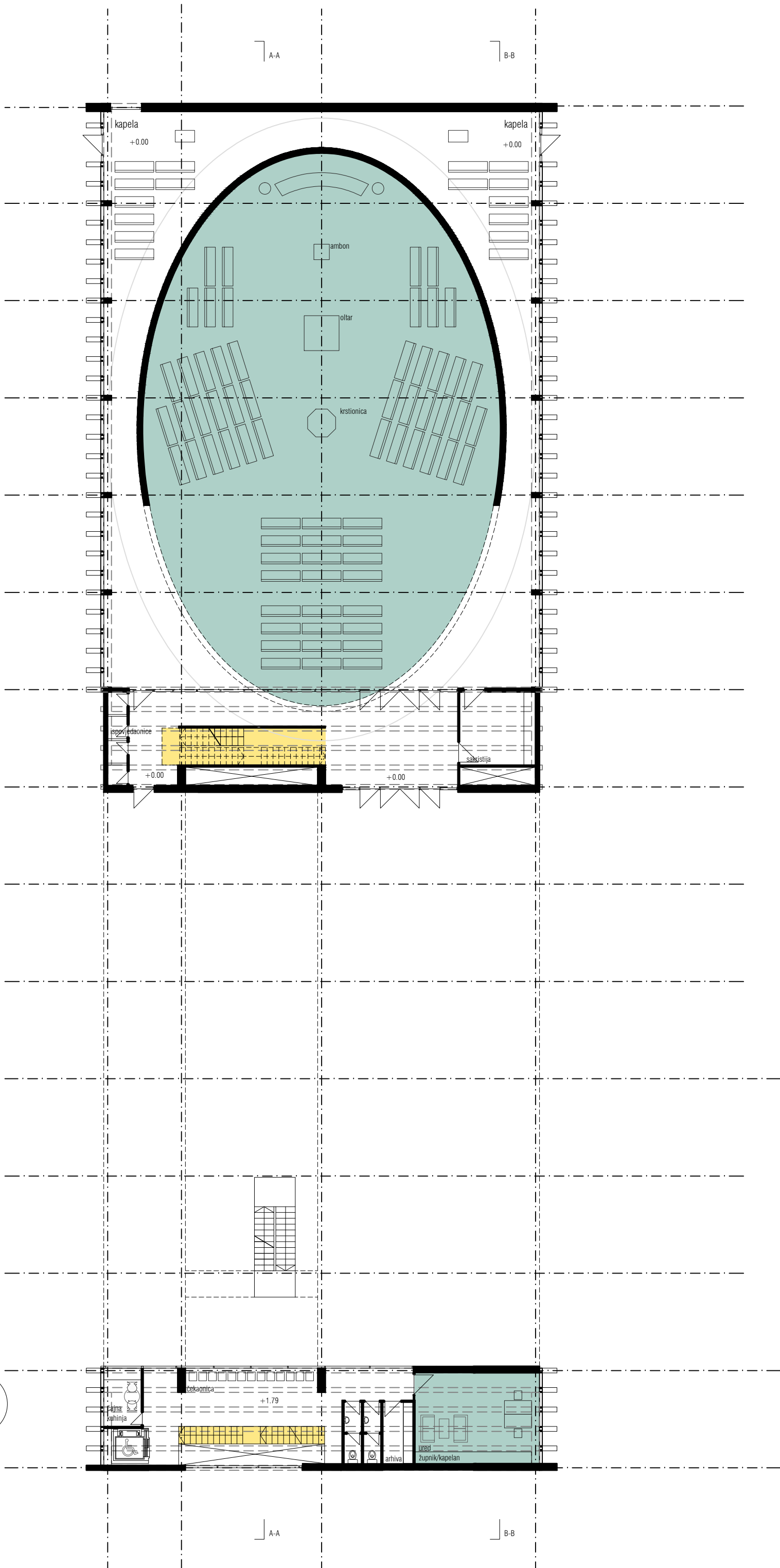
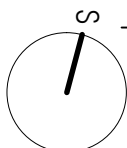
TEHNIČKI NACRTI

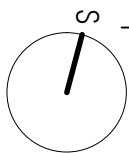

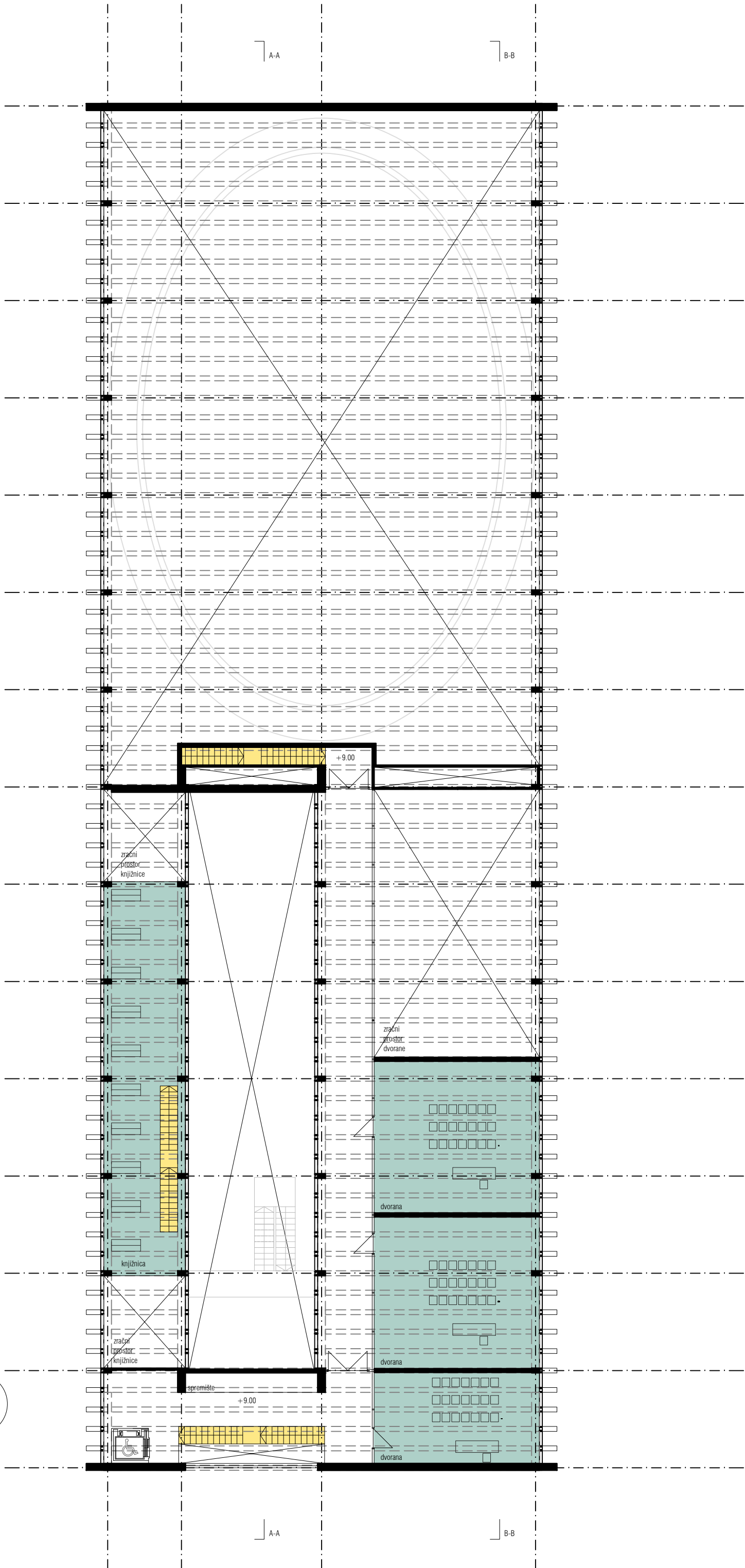
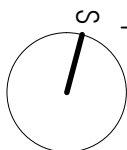

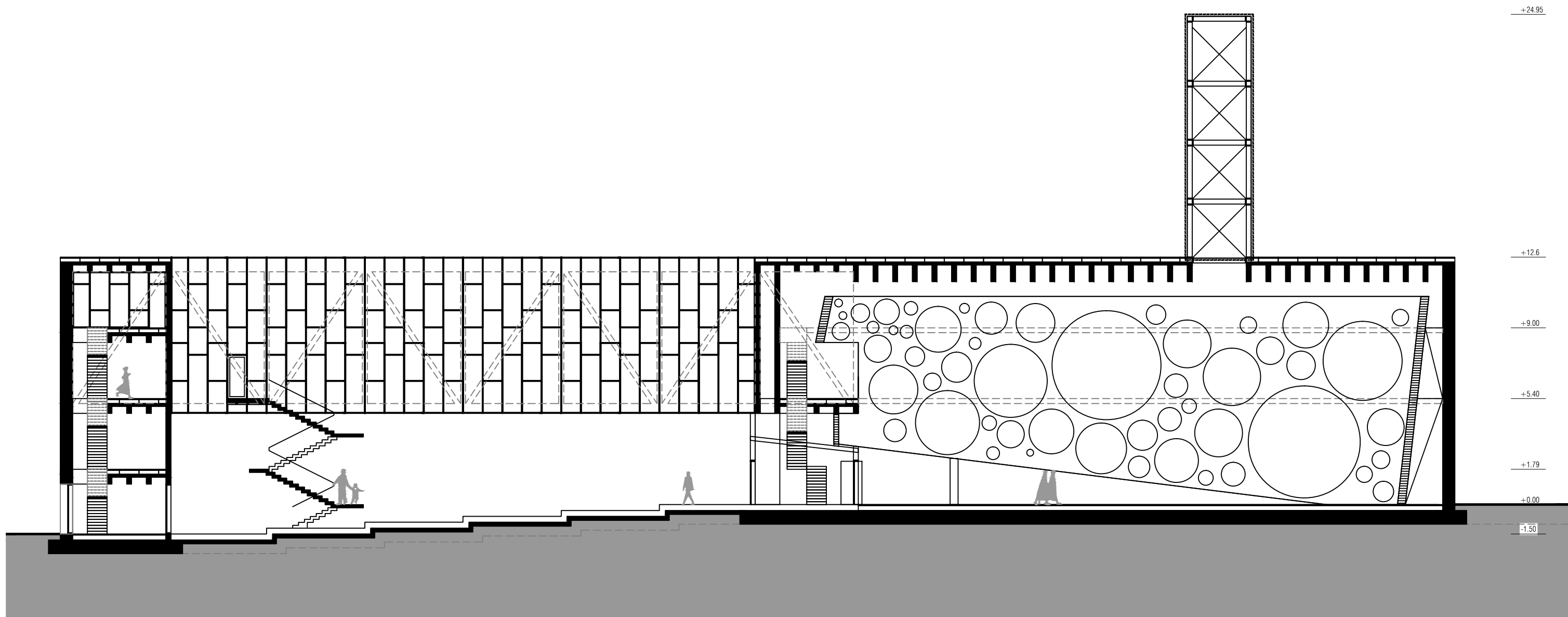
Tlocrt visokog prizemlja MJ 1:200

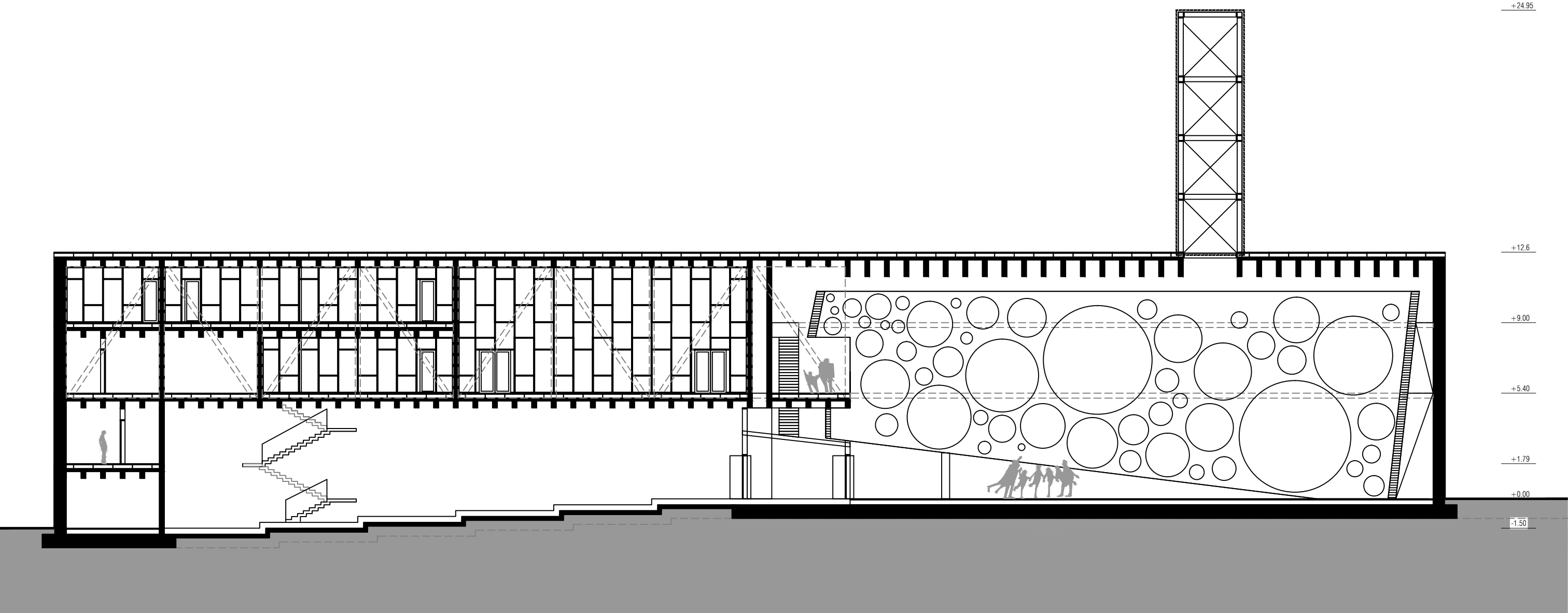

Tlocrt II kata MJ 1:200

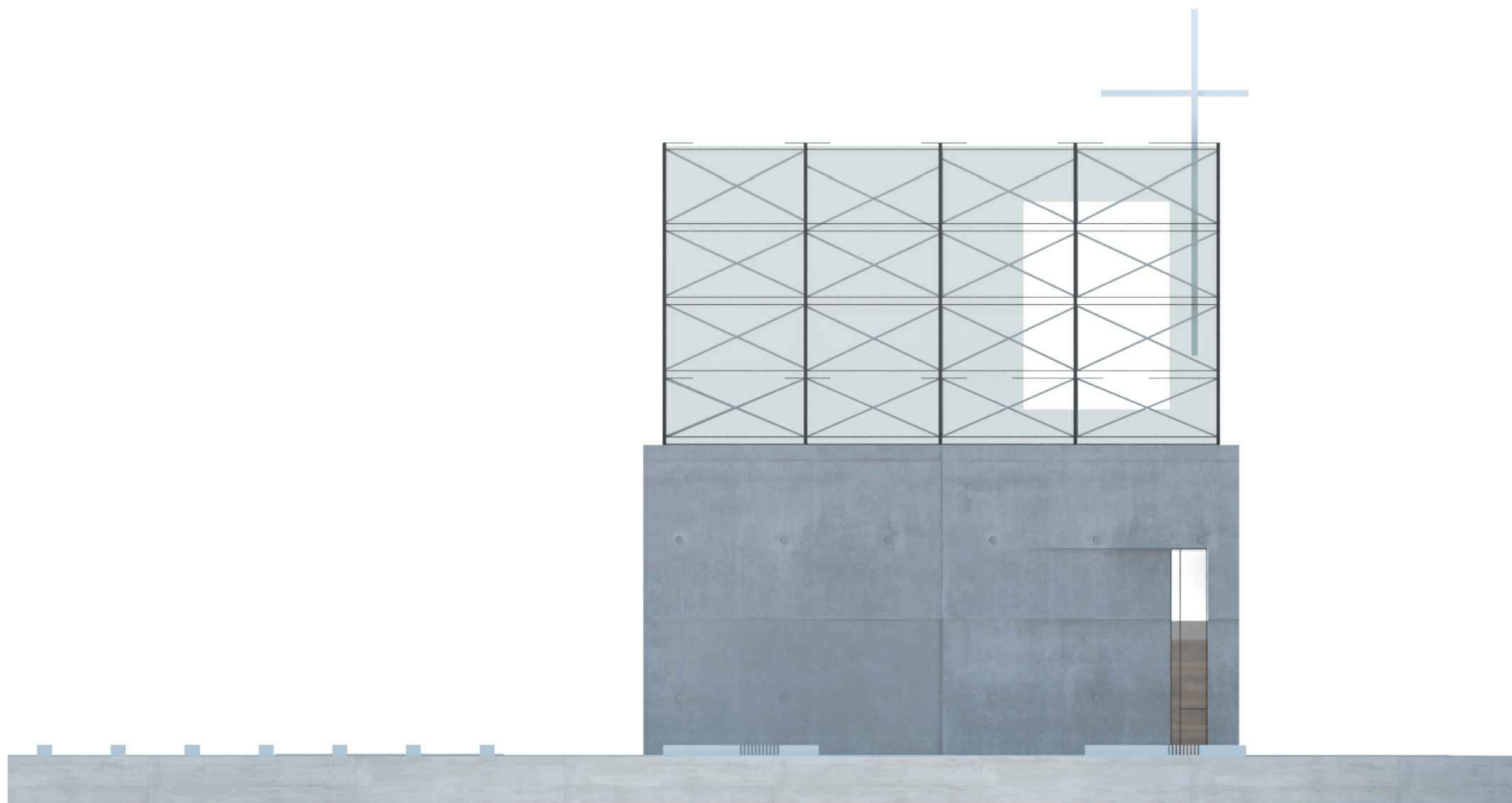

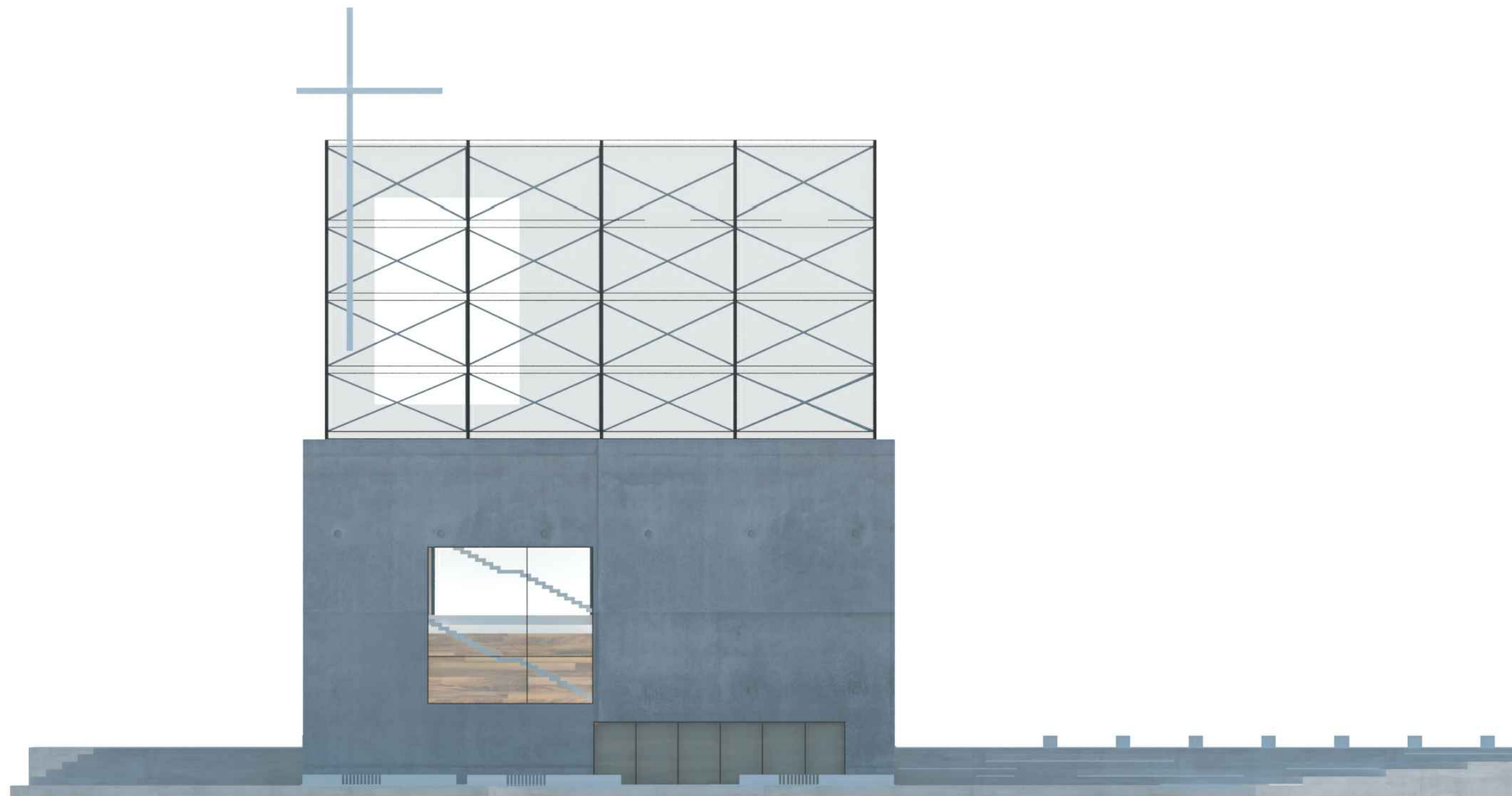
Presjek A-A MJ 1:200

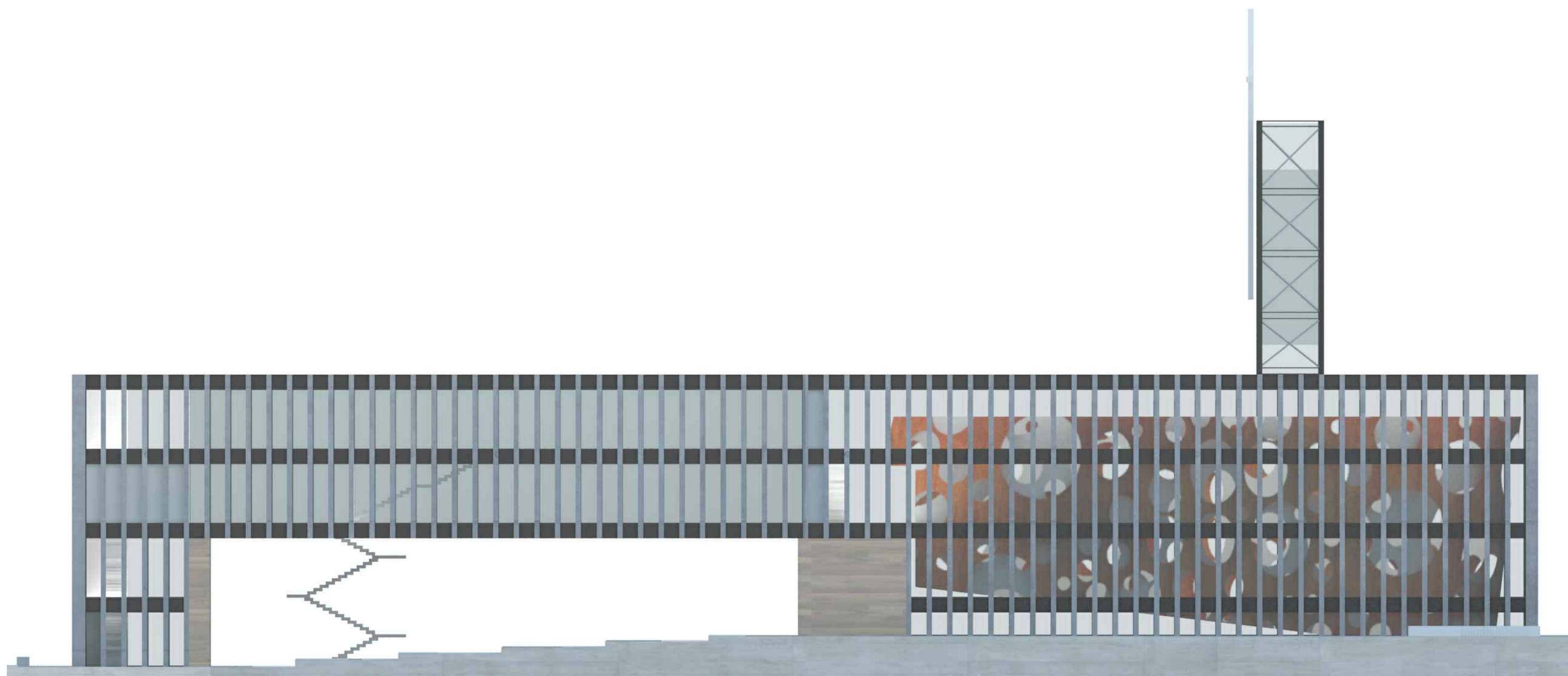
Presjek B-B MJ 1:200

Sjeverno pročelje MJ 1:200

Južno pročelje MJ 1:200

Istočno pročelje MJ 1:200

Zapadno pročelje MJ 1:200

Crkva i pastoralni centar sv. Ivana Pavla II.

TEHNIČKI OPIS/ ISKAZ POVRŠINA

Zgrada svojom orijentacijom prati ulicu Bruna Bušića- rimsku centurijaciju. Ni na koji način ne pokušava konkurirati stambenim neboderima u širem kontekstu. Zato je ovo rješenje pomalo introvertitrano s velikim atrijskim prostorom u sredini.

Sadržaji su raspodjeljeni na način da je sama crkva smještena na sjever, a ulaz u pastoralni centar na jug. Između se nalazi već spomenuti atrij-javni prostor koji se kaskadno spušta prateći na taj način nagib terena. Komunikacije i knjižnica usmjereni su prema tom voidu.

Oko atrija se tako nižu knjižnica, dvorane, uredi itd..

Konstrukcija je čelična rešetka koja omogućuje da atrijski prostor bude u potpunosti lišen stupova.

Zaštitu od sunca tvore betonski brisoleji, koji ujedno doprinose i introvertiranosti samih prostora.

Parkiranje je riješeno podzemno u sklopu javne garaže na sjeveroistoku parcele, a poviše se nalaze dječja igrališta.

Kod oblikovanja crkve posegnuo sam za temom kuće u kući, odnosno dvije opne. Prva je opna ona koja razdvaja unutarnji od vanjskog prostora, a druga opna okružuje samo svetište. Između tih dviju opni locirane su kapele i ulaz u crkvu.

Tlocrtno je rješenje crkve na tragu promišljanja o centralno-osovinskom rasporedu liturgijskih žarišta.

Iskaz površina

SVETIŠTE

crkva-450 m²

sakristija-15 m²

kapele-130 m²

ispovjedaonice-5.3 m²

PASTORALNI CENTAR

prizemlje

ulazni prostor-107 m²

porta-5.8 m²

visoko prizemlje

čajna kuhinja-5.8 m²

čekaonica-30.6 m²

sanitarije-6.2 m²

arhiva-6.1 m²

kapelanov ured-12 m²

župni ured-17 m²

I kat

knjižnica-125 m²

foaje-87.5 m²

dvorana-68.7 m²

dvorana-112 m²

sanitarije-37.3 m²

II kat

dvorana-62.9 m²

dvorana-62.9 m²

dvorana-38 m²

knjižnica-76 m²

Crkva i pastoralni centar sv. Ivana Pavla II.

3D VIZUALIZACIJE